

BIBLIOTEKA

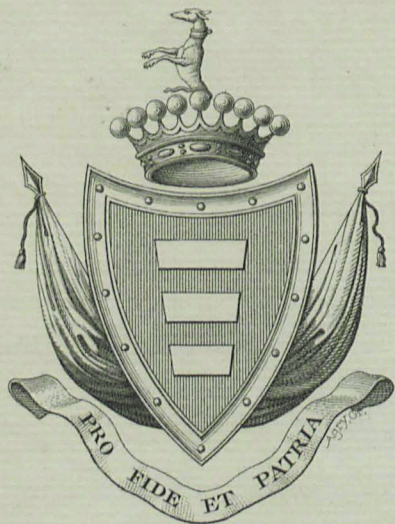
Zgkl. N. i. m. Ossolniskich

XVII

2885

916

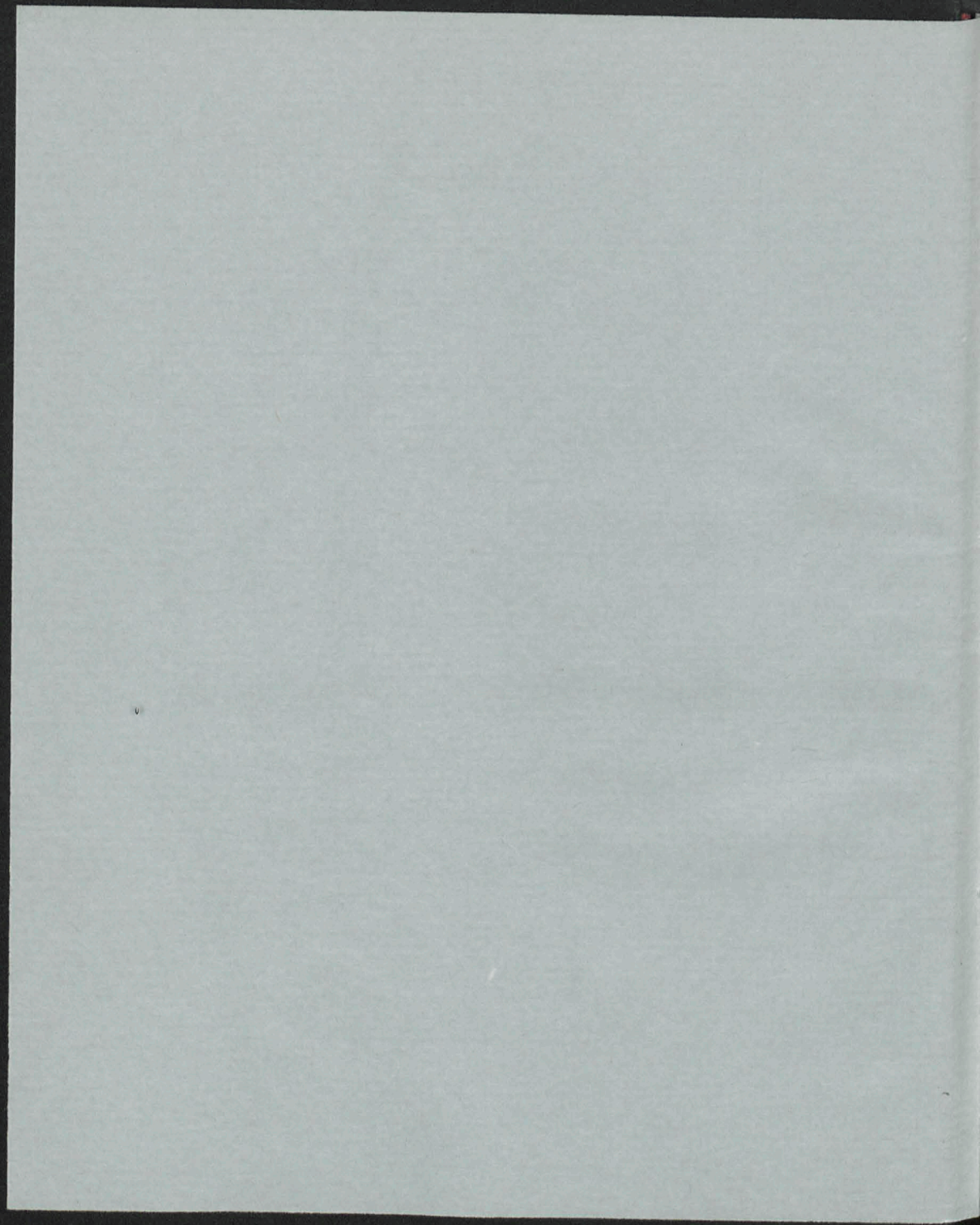

*Ex Libris Com. Branicki
Sucha*

S-6519

H-6-54.

Polonia
Ex libris Braun lant. Fischer

paper

916

103

Poloniae Regni

Destinatus

Rebus Societatis

Collegij Florentinis

SS

in hunc finem
Marta Lasieys

Constat Florentor. 2

et in Anno 1820 aequal 100 flor pol

SUBDITUS FIDELIS

STANISLAI OKSZYC 50

ORZECZOWSKI

Roxolani.

Quondam

Sigilli unicum Augustum .

Nunc

Ad Serenissimum

AUGUSTUM II

In obsequium Sacrae R. M.

A Fr. PAVLO ANTONIO RADZYNSKI G.
diano Sanocensi Ordinis Minorum Sancti
FRANCISCI Conventualium

DESTINATUS

Anno in reparationem huma

st. tæ sal. 1698.

~~Varsoviae, Typis Collegij Scholarum~~
Varsoviae, Typis Collegij Scholarum

I ECHIE primorum gloria Regum
 GUSTE nitens, subdita corda regis.
 merandi lest, de fit e FIDELIS
 Constat ^{Magist. Ord.} Tollens ore tonans.
 Lechniam ~~magist. Ord.~~ coronam,
 s, hanc fidis cinge Monarcha viris.

consiliis pertingas ad desinatam magnis conatibus termi-
num, & expugnes solis Podolie Regiam non jam sublimi-
bus altam columnis, sed à flagitiosa barbarie cum Divi-
no cultu terre & solo plane coequatam. Saxonem Te
nuncupamus agrumine, dent Superi ut ad Tui ad-
ventum insaxoso monte Divina arte erectum Camenecum
antemurale Polonie dignum, dexteritate Tua nostræ quan-
totius subijciatur ditioni. Nec vana sunt hec auguria
cum à longe sue cladis prescius Turca formidine tanta con-
cussum se fateatur, quasi inter incudem malleum po-
situs versaretur. Et jam securus referenda ex barbaris
victorie, progredere triumphali vestigio, quo Te innata
Regijs mentibus fortitudo impellit, Nostra Franciscana F-
milia pro fortunatis Tuis in arena Gradivi successibus in-
desinenter exoratura Superos, votis & precibus Ma-
estatem Tuam comitatur, cum qua & ego minimus
rum Clienti, dum Manibus Regijs fidelem consigno sub-
ditum, plantis acciduis id humillimè à Deo Ter Opti-
mo Maximo exopto

Servent incolumem. Te cunctis astra
Deficiantq; Getæ quam Tua vita pri-

Ita precatur

SERENISSIMÆ MAJESTA- TIS TUÆ

Fidelissimus Subditus
Fr. PAULUS ANTONIUS RADZYNSKI
Gymnasium Sanocensis Ord. Min. Sancti
FRANCISCI Conventualium.

3. *Regum* 10, *cap.*

Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti? & posuit te super thronum Israël, & constituit te **REGEM**, ut faceres iudicium & iustitiam.

Deuter. 17.

Rex autem postquam sederit in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium legis in volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus, & habebit secum; legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, & discet timere Dominum Deum suum; & custodire veba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec eleveur cor eius in superbiam, super fratres suos, neq; declinet in partem dextram vel sinistram: ut longo tempore regnet & ipse, & **eius.**

Regnavit Rex, & sapiens erit & faciet iudicium & iustitiam. *Ierem.* 23.

Sub umbra alarum tuarum proteget nos.

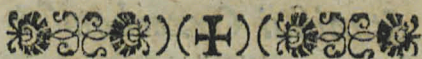
XVII - 2885 - III

[Faint, illegible text or markings at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.]

JN FIDELIEM SUBDITUM
 STANISLAI
 OKSZYC
 ORZECZOWSKI
 ROXOLANI
 AD SIGISMUNDUM AVGVSTVM
 POLONIAE REGEM.

Præfatio.

Um in Russiam cuncta modò in-
 flueret Scythia, metuq; hostili con-
 vellerentur hîc apud nos omnia; re-
 ipsa coactus, ad te misi ea nomi-
 natim, quæ compresso nomine dudum edide-
 ram. Cum enim propositi anniversario hosti
 in Russia essemus, adductus sum aliquot abhinc
 annis, partim fide erga te mea, partim verò
 charitate patriæ, ut tibi designato tum primùm
 Regi ea proponerem, quibus tu patri succedens,
 uti posses pro salute nostra. Neq; verò à me id

Tartari, an-
 niversaria
 calamitas
 Russiæ.

Causa scri-
 bendi fide-
 lis subditi.

A

arro-

arroganter factum existimari debet, arrogantiae enim ibi locus non est, ubi ipsius authoris ratio nulla est; sed cum in metu servitutis & nos assidue versaremur, & tu propugnator Sarmatiae designatus nobis esses, de summorum Philosophorum sententia ostenderam tibi, communi fidelis subditi nomine, qualem te Regem esse à pueritia conveniret; si & Russiam servitute liberare, & communem regni tui libertatem praestare velles, ut hoc nomine nullam aliam gratiam abs te inirem, praeter eam, quae à bono Rege, subdito debetur fideli. Verum enimvero metus praesentis mali coegit me, ut eadem mitterem ad te denuò, non jam communi, sed proprio meo nomine, ut nomen ipsum admoneret te, quo loco, quantòq; nunc sumus in periculo. Es tu quidem ab avis, ac proavis Sarmatiae Rex; sed tamen pro generis ac nominis tui amplitudine, nullum aliud munus, neque te Rege dignius à tuis expectabis, quam ut ab ijs certior fias, cujusmodi te Regem sibi velint esse: quid desiderent in te: quid requirant à te: quovè totum velint propendere te. Nequè enim in eo posita sunt tibi omnia, quod Rex à Polonis appellatus es, sed, quòd secundum hoc nomen

nomen regnas, in eo summa est tibi rei: alterum enim horum benevolentia est subditorum, alterum verò virtutis atq; præstantia Regia; quæ, quantò præ cæteris rebus omnibus excellentior est, tantò ad eam aditus expeditior est ijs, qui animo sunt excelso, ac vitijs libero.

Regnare bene Regis proprium.

Quomodo enim quæso is, in quem tanquam in imam voraginem coetus vitiorum omnium concessit, Regium tuebitur nomen? cùm in res plenas perturbationum atq; metus inciderit; aut quomodo rebus dubijs consilio, desperatis verò præsentis animo, adesse poterit heluo ac lurco? prius peste atq; vastitate cuncta interibunt; quàm is opem tulerit Rex, diademate nomen Regium metiens, non virtute. Quòd si exemplis hoc quàm sit verum, perspicui debet; præsens calamitas nostra exempli satis est ad omnes tales casus. Afflicti sumus, ferro, atq; igni penè deleti. Oramus te cuncti, ut nobis adsis, nostram calamitatem pro materia tibi oblatam putares esse; in qua non tam nomen tuum, quàm virtutem tuam Regiam sentiamus. Est in te summa præstantissimaq; dignitas, est genus Iagionum invictum ac victoriosum, sunt exempla patris viva atq; recentia: fac quæso, animus

Rex vitijs deditus officio suo uti nequit.

Pericula Regni, materia sunt regis virtutis illustranda.

Quid me-
tuat scri-
ptor.

Querela
captivorum.

mus quoque in te appareat, & patre, & gene-
re, & isto loco dignus. Quod si qua in re ab his
discrepaveris, parumne documento nobis erit,
pessimè cum ijs agi, quibus fato Reges nascun-
tur, atque casu fiunt? At qui nos hæc tam enixè
ideò ad te scribimus, quòd metuimus, ne ca-
ptivi hinc in Scythiam abducamur postridiè.
Quòd si acciderit, satisne nobis erit ad conso-
landam servitutem quòd tu Regis filius, atq; ipse
Rex nos amiseris? Equidem non arbitror: vi-
rum libertas nostra requirit, ut sit salva, non ti-
tulum Regis. Quære nunc ab ijs, qui ex Russia
captivi in Scythiam modò sunt ducti, quem ac-
cusent? cujus fidem implorent? de quo su-
blatis in cœlum manibus, ejulatu diuturno at
que nocturno querantur? De te utiq; ò Rex!
quòd te videlicet vivente Cracoviæ, illi miserè
perierint in Russia. At quomodo perierint; si-
ne lachrymis hoc dici non potest. Defendente
nemine, propugnate nemine, incensa sunt op-
pida: expugnantæ munitiones: capti, ac cæsi
multi Illustres viri: infantes iugulati: cæsæ
anus: ante ora patrum violatæ puellæ: constu-
pratæ ante virorum conspectum matronæ: ab-
ducta juvenus: cum qua instrumentum, pecus
atque

Prefatio.

5

atque labor omnis interijt rusticus: solus in agris
atque colonijs nostris multus habitat nunc horror
atque mœror. Et nisi Joannis Tharnovij impe-
ratoris divina atque incredibilis virtus obstiti-
set, Scythiamque ferro atque igni grassantem re-
pressisset, amplissimam illam opulentissimamque
Russiam videres nunc totam in favilla ac cinere.
Verum cum Joannes Tharnovius natus huic re-
gno conservando imperator, nihil ad celerita-
tem sibi reliqui fecisset; quantumque ex fuga po-
tuit, militem collegisset, desperatis jam rebus
nostris incredibili celeritate salutem attulit,
Russiamque ex faucibus lethi ereptam, afflictam
licet, tibi conservavit, ut haberes quod curares,
quodve restitueres. Quibus malis atque incom-
modis, ut quamprimum occuras, nonne me-
mor paternæ atque avitæ virtutis, Cracoviam il-
lecebram adolescentiæ tuæ, quamprimum re-
linques? & te in Russiam conferes? ut eam
restituas, ejusque reliquias conserves, quas tibi
fecit reliquas hostile ferrum, quod nescio, an ti-
bi facile factu fuerit, nisi talibus præceptis atque
institutis Philosophiæ abundaveris, quæ com-
plent ac perficiunt magni regis mentem. Nisi
enim ex huiusmodi præceptis conceperis robur

Quibus
malis at-
que incom-
modis quã
primum oc-
currendũ.

Philoso-
phiæ præ-
cepta Regi
necessaria

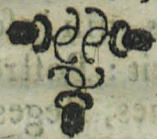
animo, & nisi te Regem esse, quasi Philosophum quendam, non sub tecto sed sub dio habitantem, cum animo tuo statueris, fletum hū presentem ab oculis nostris nunquam absterges. Et quoniam tibi summis rebus occupato, ad ea in vestiganda tempus deest, quæ in ipsius Philosophiæ recessu posita ad bene gubernandam Rempub. valent plurimum; dedimus operam, ut ea deprompta ad te in præceptis monitiſq; mitteremus: si non omnia, at præcipua certè quidem. Itaq; Fidelem Subditum, natum domi nostræ annis ab hinc sex, copiosiore aliquatò, quàm dudum, ad Te cum talibus præceptis publicè mittimus: quem ut studiosè cumulatam reddam, addidi & alterum quasi prioris comitem, ac penè germanum, quem defuncto jam Patre Tuo nuper confeci tibi; quibus utrisq; Philosophiæ ipsius præscripto, quasi circino quodam circumscripta est Tua omnis regia vita, rebus utique & exemplis ad nostram consuetudinem aptis. Nec verò sum nescius, non defuturos Gnatones aulicos, qui aucupum similes, voce adsimulata, vos Reges captant, ac ita dicunt: Quid hic tibi vult monitor odiosus Regum? qui is? aut unde? Quibus ego respondeo:

Libri duo
fidelis sub-
diti.

Voces au-
lice.

deo: Principiò, ut interea medijs in delicijs
quiescant, ac ventri & petulantiaë suæ apud vos
Reges studeant, nobis verò molesti non sint;
dum nos te Regem nostrum veris ac fidelibus
monitis ad salutem communem tutandam ex-
hortamur: Deinde, isti discant aliquando eam
rationem Regum esse; ut nemo illorum rectè
possit imperare alijs, nisi ipse prius parere rectè
monentibus didicerit: Postremò, tu invitis hi-
sce aulicis ita statues, Reges non debere esse a-
pum similes, quæ curatares suos pungunt, eo
præsertim tempore, quo, cum Regno ipsæ pere-
unt. Proinde avertes te quidem à nomine no-
stro: quis est enim filius Orzechovij? ut fiat mo-
nitor Regis; sed ea tamen, quæ deprompta tibi
mittuntur ex ipsius Philosophiæ vestræ Regiæ
penetralibus, sine qua vir bonus, ac sapiens Rex
nemo potest esse, grato ac jucundo animo, à me
fideli Tuo subdito excipies; nō quia à me missa
sunt, sed quia præclara ac verè Regia videntur
esse, suntq; cognitione tua dignissima: eaq; sic
leges, ac ad salutem nostram accommodabis,
ut te aureum matris tuæ partum dicamus, no-
stræq; Patriæ divino munere tam necessario tem-
pore natum judicemus. Quorum alterum per-
tinet

8 *Præfatio Stan: Orzechowski*
tinet ad nominis tui gloriam sempiternam ; al-
terum verò ad leniendum mœrorem ac lu-
ctum nostrum præsentem. Benè & feli-
citer valeat Majestas tua. Datum ex
Zurovice Paterno rure, die Divo
Michàélis sacro. Anno Christi
Dei nostri 1549.

FIDELIS SVBDITI
DE INSTITUTIONE
REGIA.

LIBER PRIMUS.

Qui Principes monent ò Rex, duas
res adversas timent; odium, & con-
temptum. Nam neq; monitorem
fert fortuna, neque rationem Rex.
Hoc ego metuens omisi nomen, ne & odio
alicujus monstraret iter, & ob hoc in scripto au-
thoritas esset minor. Subditum me tuum pro-
fiteor: quo, testor Deum, non est fidelior alter.
Habes causam prætermissi nominis. Nunc
quid, & cur ad te scribam, accipe. Scisnè tu,
quis es tu Rex? Regis igitur tu, regor ego:
sapientior ergo tu, quam ego. Quòd si tu sapi-
ens; liber, dives, felix ego: quòd si tu desipias;
B servus,

servus, vagus; exul ego. Nemo igitur delicto tuo miser, nisi ego. Ergo jam vides licere mihi, dum adhuc integer sum, tuam implorare fidem; ut dum licet, discas, quo pacto mihi periculoso hoc tempore, patriam, leges, libertatemque conserves. Et quoniam ad multa tibi obstat ætas; adducor fide, ut ea quæ noceant, admoneam pura & fideli oratione: neque enim aliam novi (quam, cave contemnas) quod omnis monitor, interpretes Dei est, ut ejus lege vivas: quod si hunc contemnis; cave, ne tibi Deus pro monitore parasitum mittat, cum mendaci spiritu, qui te decipiat. Quamobrem, quod majoris Imperij Rex es, eò curare te impensius æquum est, ut consilia recta jam nunc injuncta habeas, quibus tot populos conserves. In quo te juvare possunt hi, qui te amant, & tua salute suam contineri putant, è quorum numero ego unus sum, ut mox hoc indicabit scriptum, quod jam tibi hisce libris proponam. Quorum primus ineuntem Regiam tuam ætatem, alter verò regnantem te totum complectitur. Et quoniam omnis administratio Reipub: dividitur in Regem, & Senatū: hisque duobus mandatur custodibus: de utroque dicam: ita tamen, ut prius te

Veros monitores non ferentibus, parasiti dantur.

Summa librorum.

te tanquam caput inspiciamus, deinde Senatum. Hoc igitur ante omnia scito, non quemvis imperio esse aptum, sed tantum hominem veri atq; iusti naturâ cupidum. Sed hoc non satis est, nisi etiam accedat doctrina, quæ hunc ipsum hominem quid verum, quid iustum sit, erudiat. Vt enim ager, etiamsi natura fertilis sit, sine cultura tamen sterilis erit; sic hominû natura, quantumvis excellat, nisi accedat doctrina, nihil edit laude dignum. Quare non sunt tibi audiendi ij, qui te à studio earum artium abducunt, sine quibus omnis vita barbara est, & inutilis, cùm omni procuratione, tum verò vel maximè in administratione civili. Cùm enim in minimis artibus nemo opus facit, nisi is, qui didicerit; dic quæso, cùm omnium difficillimum sit gubernare regnum, quod opus in eo tu facies Rege dignum, nisi didiceris? quomodo iustos, honestos ac convenientes efficies cives tuos; si neq; iusti, neq; honesti, neq; pacis rationes unquam cognoveris? non traduntur hæc, mihi crede, risu & cachinno aulico: sed inde petuntur, unde olim Sanctissimus Pater petebat Tuus, qui viro docto, ac Sancto Dlugosio traditus puer, non prius discerebat, quo freno cõderceretur equus, quàm quo

Qui Imperio
apti.

Rex regnan-
di peritus esse
debet.

Præceptor
Sigismundi
Patris.

ipse cupiditates refrænaret suas : ab hoc ille didicit timere Deum, amare suos, Rempub : regere, unire cives, tueri fines, belli & pacis tempus nosse. Quibus cognitis, labore deinde & metu excitata virtus summi illius viri, in solio paterno atq; avito confedit. Habes exemplum domesticum, à quo tibi discedere turpissimū fuerit. Accipe nunc externū, non minus ætati, quàm dignitati Tuæ aptū. Alexander Magnus, cum id ætatis esset, jam Thebas everterat, ex ludo atque disciplina Aristotelis progressus: & ut multa in pauca conferā, una erat vivendi norma proposita his omnibus, quorum est eritque semper æterna memoria, quam Phœnix ille Homericus proponit Achilli, qui se dicit ideò misum esse à Pelœo patre, ut illum sapere prius, deinde facere doceat: ab hac norma qui discesserunt, perniciosi suis Reges fuerunt. Quæ enim alia vis Dionysium Tyrannum in Sicilia, quæ Bolellaum in Polonia, quæ Claudium Romæ, quæ Neronem, & breviter, omnes tam Græcos, quàm Latinos, atq; Barbaros Tyranos effecit? nisi mens bonis præceptis vacua. Iam verò, quibus voluptas pro crudelitate placuit, ut Sar-

Alexandri
Magni ad-
ulescentia.

Phœnix Ho-
mericus.

Exempla Ty-
rannorum.

danapalus ille Assyrius, Heliogabalus Romanus, Alcibiades Græcus, spretis literis & earum doctoribus, vixerunt cum impuris parasytorum & lycophantarum gregibus, cum ijs, qui convivium de die apparare, scortum cum fide adducere, canere, psallere, risus tempestivos movere, nugari, blandiri, mentiri, laudare malos, reprehendere bonos, norânt : apud quos erat virtus vitium : pudor pro stupore : continentia pro stultitia : frugalitas habebatur pro avaritia. Sic omni choro virtutum ex animis horum quos commemoravi exploso, semotis etiam fidelibus mentium nostrarum custodibus, ratione, & doctrina; amor, luxus, desidia, atque inertia, in locum virtutum ingressa, eò amentia istos perduxerat, ut Sardanapalus inter ancillas neret: Heliogabalus ex scortis exercitium influeret: Alcibiades verò pudicitiam ultro prostitueret. Et tamen cum ita viverent, mirè placebant parasitis: qui maximo cum applausu, illorum insolentiam vocabant disciplinam: licentiam verò libertatem: intemperantiam honestatem: audaciam postremò ipsam fortitudinem. Vides jam optimè Rex, ut aliquando ad Te redeam, & illos crudeles, & istos voluptarios principes ta-

Molles Reges ineptiregendo.

Depravatorum Regum studium.

B 3

les in.

Regis edu-
catio quid
afferat.

Corruptae
voces.

Sapienti
Senatu sapi-
entior sit
Rex.

les in imperio fuisse, qualis illorum educatio
præcesserat. Simul & illud jam tibi notum est,
id quòd memoriâ tenere debes, sine bonis præ-
ceptis, & honestis institutis, virum bonum esse
non posse; multò minus Regem: & tamen ad-
huc dici audio, idquò à tuis Regem te esse debe-
re, non monachum; & ideò minimè tibi opus
esse literis. Proh Sancte Iupiter! Monachum
sapiëntiorem esse debere, quàm Regem, An in
Regno tuo sapiëntior erit is, qui in angulo cum
uno atquò altero monacho finget otiosos syllogis-
mos, quàm tu, cui tot ac tantæ res curæ sunt?
Senatum inquirunt prudentem esse sufficit, suffi-
cit: hoc idem est, ac si quis dicat: Naucerus
fanè insaniat, modò vector sapiat, sed non est
ita, non est, ò Rex, occlude aures: cave credas:
Syrenum hic cantus est: necesse enim est ibi
langvere opus, ubi imprudens est princeps ope-
ris. Eryngium herbam esse ferunt, quam cum
è caprarum grege una in os acceperit, ipsa pri-
mùm sola, quæ accepit sistitur, deinde reliquus
capratum grex fit immobilis: nec prius move-
tur, quàm caprarius ore capræ herbam exeme-
rit. Ad eum modum necesse est omnem indu-
striam atquò impetum recti consilij remorari Prin-
cipis

cipis incitiâ. Sed dices: satis jam admonitionis, jã Doctores profer. Et si tibi, Regi præsertim, facilis sit hæc inquisitio, quòd omnes bonos nosse deberes; tamen quoniam cœpi, ne hæc quidẽ prætermittam. Habes tu in tuo Regno, si quispiã alter, ad omne Reipub. munus viros idoneos; sed nescio quomodo otium malunt quàm negotium, ego autem ex omnibus producam duos, industriã, doctrinã in tuo regno minimè secundos, Stanislaum Hosium, & Martinum Cromerum, quorum operã hoc es affecutus ut exteris nationibus literas jam nosse videamur: quos, si tibi adhibueris comites, & si cum his frequens fueris, non erit cur aut Alexandro Aristotelem præceptorem, aut Dioni Platonem invideas: iisdem tu præceptis, quibus olim illi, istorum operã facilè & citò excelles. Sed de institutione satis, & ultra modum etiam; verùm fides & amor solent carere modo; proinde ignoscas, & nunc cætera benignè & attentè audias. Proximùm est videre, cum quibus vivas: sed scrupulosus hic & angustus locus est. Nam si quis à me quærat unus è multis, quid mihi videatur familia tua? respondebo, honestissimam, & planè regiam mihi videri. At si quis morosus

In Polonia esse viros prudentes, qui Regi à consilijs sint.

Familiares Regij quales esse debeant.

sus Theologus, ut Clepars, quærat: Heus tu, nosti convictores Regios? novi, quid, omnes isti sunt Regis convictu digni? Hærebo: & si urgebit, respondebo: non omnes. Qui igitur ibi indigni Rege? dicam, qui semper laudant Regem. Qui illo digni? qui aliquando reprehendunt Regem. Cur? quia Rex juvenis; errare, falli, decipi potest. Cum his ergò vivendū Regi, qui reprehensione corrigunt Regem, non qui laude errantem Regem confirmant. Sic ego Theologo isti, eius supercilium intuens, responderem; multorum Regum admonitus exemplis, qui blandis hominibus, versutis & callidis, cum cōniverent, turpissimi fuerunt. Quid enim Ptolomæū Regem aliud in scena tibiā canere cōègit? Quid Neronē orbis terræ principem scenico apparatu larvâ & cothurno induit? nisi adulatorū laus: cum cantus illorū Appolline digni, convivia Baccho, palæstra Hercule, ab Adulatoribus digna vocaretur. Quare nō est, quod in omni vita aliud magis fugias, quàm adulatorē: hic enim solus dementat Reges, & quasi Circæo poculo, in quas vult, illos mutat formas. Hocq; ille inprimis assequitur, reprehendendis studijs

virtu-

Familiares
depravati
corrumpunt
Reges.

Familiares
Regi des-
sunt eius
deces

virtutum, ut si verbi gratiâ, temperantem te videat, protinus clamat rusticam hanc esse vitam convivio est opus: sine puellis, & choro, & symphonia ignobilem esse Regem. Allegabit etiam exempla, se vidisse, hunc & illum Regem, sine cantore & choro nunquam cœnasse: is idem excogitabit tibi vestes, inveniet vnguenta, instruet balnea: apud hunc & illum senatorem quæret tibi convivia, laudabit saltus, incessus, equos tuos jurabit ne in stabulo quidem Turcico meliores. At si quis nuntiet fines vastatos; extenuabit mox acceptam cladem: tibi, inquiet adhuc satis regni est: deinde, si ipse omnia cures, non Rex eris. sed subdito miserior. Ad eundem modum, si quis vir bonus & amans patriæ, aliquid commissum contra jus; aut nō legitimè abs te factū admoneat; non fert libertatē hanc adulator; sed extemplo contra monitorem profert illum Tyrānorum laqueum, crimen Majestatis læsæ: in pectore Regis dicet, conditum esse jus; Regem nullo jurejurando teneri: & ab hoc qui dissentiat, Majestatis esse reum. His atq; talibus artibus ille omnes tibi honesti excutiet rationes, & te falsis laudibus, tanquam quibusdam cla-

Adulatore-
rectè moni-
tis obstat.

vis, partim adinanissimas res, partim verò ad perniciosissimas affiget; ut te hâc viâ sensim, aut Boleslaum reddat crudelem, aut mollem Sardanápalum. Quod ne tibi contingat, non cum quibusvis vives: hosq; abs te segregabis, quos dicam loquaces, delatores, nugaces, & laudatores tuos; omnes isti corvi sunt tui, & his multò deteriores, illi enim mortuis, isti verò tibi vivo insidiantur. Consequens etiam est, ut inspiciamus locum, in quo habites, de quo quidem facilis est sermo, cum hoc constet, non cuiusvis arti quemvis convenire locum: fœnerator urbem quærit, caufidicus forum, arator agrum: tibi quoq; , quem summum artificem in Repub. statuimus, pro ratione artis tuæ locus deligendus est. Tu custos regni es, sic enim supra posuimus: custodi verò locus, non intra, sed extra eas res, quas custodit, est attributus, ut generosus canis, non intra ovile, sed extra cubat, quò facilius sentiat lupos, persequatur, & arceat: contrà segnis & degener, latitat post oves, & interdum in sinum turpiter refugit pastoris. Patiâre hoc loco quæso, salutis communis causâ liberius quæ sentio mone-re. Tu Cracoviæ adolescentiam teris, in urbe præcla-

Adulato-
res corvi.

Locus ha-
bitationis
Regis.

præclara, & illustri fateor, sic enim est; nulla tamen cum tua laude. Est ea urbs tota in otio posita, & plane inpenetralibus regni sita, in qua nullum habere potes virtutis ostendendæ campum. Commodè quidem hic vives, non minus quàm olim Ludovicus Budæ; sed non majorem etiam authoritatem apud tuos habebis, quàm olim habuit Ludovicus Budæ, qui mascharis illis suis, omnem spem suorum de se extinxerat. Cùm enim risum quærat maschara, quid quæso tam ridiculum est? quàm ex Rege mimus; Tu verò esto vir robustus, fortis, & invictus Sarmata: & relictis mascharis, aut Gallis, aut mollibus Italis, censeo, ut te in Gymnasium veræ virtutis in Russiam totum transferas, ex qua re hoc capies commodi. Primum vives in labore & metu, hoc est vives cum optimis adolescentiæ duobus magistris, qui primum varijs modis exercebunt te; postea prudentiâ, & consilio imbuent: tum vero hæc eadem res subditos tibi conjunget, & te omnibus amabilem efficiet, cùm viderint te suum Regem, non in puellarû coetu, neq; in materno sinu domi latere; sed pro sua salute in hostico excubare: putabunt sibi tunc revixisse Ja-

Cracovia.

Favor sub-
ditorumRe-
gi necessa-
rius.

giellonem proavum, Casimirum avum, Sigifmundum etiam patrem tuum repubuisse; cum in tua indole, verissimam illorum imaginem virtutis expressam agnoverint. Hæc meditare o Rex! istos cogita: hos imitare. Quod si feceris, facilè te eximes ex obtrectatorum ore, falso fortasse, sed tamen assiduo; & te efficies laudabilem, non luxuriosæ juventuti, neq; impudenti parasitorum gregi, sed auctis gentibus & inprimis regno tuo. Nunc quoniam omnis tua vita singularis non est, neq; privata; sed cõmunis atq; publica; initio tibi constituendum est, ut eorum benevolentiam summo studio tibi adjungas: quorum hominum Rex es: quæ præsidio sola regibus est, & sine qua infirmum, incertumq; est, quidquid in Regum opibus est. Porrò quoniam Equester ordo firmamentum regni tui est; hunc tu tibi omni ratione jungas ceseo; id quod duabus potissimũ rebus assequeris. Vnâ, si nihil tuũ in regno tuo esse dicas, sed cũcta Reipub. adscribas, & te Regẽ esse fateãre, quasi quendã custodem: porrò, custos nihil habet in his rebus suis quas custodit, alioquin eius ipsius rei non custos erit, sed dominus: eo pacto, & avaritiæ suspicionem effugies, & spe liberalitatis

tis tuæ, omnes ad amandum te allicies. Altera verò res est, quæ ad conciliandam benevolentiam equitum plurimum valet, si eos quos bellis gerendis idoneos, ordinibusq; ducendis aptos, & quos milites aduersus excursions hostium excubantes, principes sui ordinis esse duxerint, clementiâ tuâ complexus fueris; industriamq; eorum studiumq; & de te, & de salute regni bene merendi, muneribus & honoribus debitis exornaveris, industriam ama-ueris; ignaviam mollesq; animos neglexeris; paci & quietis rebus studentes, in consilium allegeris; principes seditiosorum compresseris, proculq; à consilijs de Repub. amoveris. Sed & illud sedulò curabis, ne aut conquirèdis possessionibus pro Rege vicinus sis subditis, aut contemptis bonis & fortibus viris, ipse charus sis nulli. Quomodo Regnum defendas, difficilis semper fuit habita ratio. Pecuniâ collatâ, illud defendi quibusdam non placuit, partim quod frequentibus tributis regnum jam exhaustimus, partim verò, quod iuventus ex hac ratione otium nacta, omni in luxu defluit, quâ corrigere & utilem regno efficere, facilè non est, nisi prius mutetur abs te tota defensionis

Ratio regni
tuendi & ju-
uentutis ex-
ercendæ.

ratio. Et si ex me scire vis, quæ ratio mihi placeat, dicam, quæ olim placuerat sapientibus. Vniverſa Reſpub. noſtra in decem & duos Palatinatus (ni fallor) eſt diſtributa: ex his ſi ita partes facias, ut pro ratione temporis hoc anno militent, verbi gratia Palatinatus tres, altero totidem, & ſic deinceps; commodiſſimè hoc modo Rempub. defendes: nam contra majorem vim parata eſt tibi generalis expeditio. Talis militia, vide, quanta bona nobis adferat: primò, requieſcent à tributo coloni: deinde neceſſitate militandi juvenus avocata à luxu, aſſueſcet labori, & condiſcet oneri: horum præterea patres, cum quadam æmulatione curabunt diligentius equos, arma, conquirent currus, & reliquum belli inſtrumentum ſemper domi paratum habebunt, cùm certò ſciverint, poſt tertium quemq; aut quartum annum circulo ad ad ſe redire bellum: nunc autem, quàm frigeant apud eos omnia, tacebo, ne & meos tangam. Sapienter hoc illi videbant veteres Græci, qui hac ſola ratione, & luxum de Reſpub. tollebant, & hoſtem ab illa arcebant. Dixi quod ſcivi, tu ſequere meliora, ſi hæc non placebunt. Tu ergo
Rem-

Rempub. hunc in modum & bello, & pace reges. Sed quoniam omne regnum tuum, in belli & pacis rationes distribuitur, quorum utrumq; certis legibus in nostra Repub. tibi est circumscriptum; non abs re quæri videtur cum in tuo regno, hæc duo sint præcipua Lex, & Rex utrum horum altero sit majus? ut omni errore sublato, intra fines officij tui certus cõsistas. Si enim audiamus Romanos Jurisconsultos, hoc est Tyrannorum parasitos; sine dubio omnia summa in regno tribuemus Regi. Nam & justitiam ipsam utilitate Regis definiemus, & legem, ipsius dicemus esse placitum: nunquam interrogabimus Regem, quare? nunquam jursurandum erranti proferemus: ipsum postremo fatebimur vitæ necisq; nostræ dominum, & hæc, quò certiora sint Regi, communicant illi crimine Majestatis læsæ. At nos non in Neronis regno nati, sed in Sigismundi editi patria, ita à majoribus nostris edocti sumus; ut sciamus Regē deligi propter regnū, non regnū constitui propter Regē. Ex qua ratione multò nobilius atq; dignius regnū arbitramur esse Rege. Lex verò, cum anima sit & mens regni, ideo potior est procul dubio regno, & consequenter

Comparatio
legis cum
Rege.

Rege

Rege. Major ergo erit lex, quàm Rex, & melior, & longè illo nobilior, quid ergo est lex? ego dicam: Lex ipsa, princeps liberi regni est, ut jam docui, sed muta, cœca, & surda: ob quam causam etiam unus homo deligitur, quē Regem vocamus, qui lingua, oculus, auris sit legis. Quod si lex audire, videre, loqui posset; nulla gens deligeret Regem; ipsa enim lex præciperet quid opus esset facto; sed cùm hoc non potest, interpretem habet Regem. Si quis ergo Trebonianus, aut aliquis ex servitute Romana Vlpianus tibi blandiens, te summū in tuo regno esse dicat; negato, legem in tua patria regnare dicito, non hominem. Tu igitur quis es, si quærat, sic responde piè, & verè: Rex ego sum: hoc est, lingua, oculus, auris, legis & breviter, interpret legis; ita ut etiam jureiurando obstrinxerim fidem regno, ne aliud loquar, quam quod vult lex. Talis responsio, ut vera erit, ita præclara atq; magnifica, & digna Casimiri magni successore. Hic enim nobis primus sanctissimas & justissimas leges dedit, quas omnes, illis exceptis impijs, de homicidio. te venerari æquum est, & ab illis ne transversum quidem ungvem discedere. Cùm enim

enim

enim lex sit donum Dei, ulciscitur Deus violatores sui muneris, cæde, seditione, exilio, hoste, servitute: transfert postremò regnum de gente in gentem ob violatas leges. Multa possem tibi exempla proferre, tam nova quàm vetera, quibus liquet miserabiles semper fuisse Tyrannorum exitus, id quod etiam disticho notatum est.

*Iustitia & pietas valide sunt Principis arces,
Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.*

Iustitia arx
Regum.

Sed cum ad alia propero, & tuæ facietati occurro, ideo hæc omittam, & illud concludam. Si legem ipse tibi in Regno veluti alterum Regem præfeceris, beatum quoq; faciet te Deus, & regnum tuum, quòd te voluntati ipsius ultro totum subieceris. At si hunc ordinem mutaveris, & te dominum legis constitueris; mutabit etiam dominus regnum tuum, & tradet illud aut hosti, aut servo tuo. Tot erant admonendi tui forte capita: nam illa, quæ cum multis videbantur tibi esse communia, prætermisi: neq; enim nos te, ut privatū aliquem hominem admonuimus, sed ut Regē, cuius omnis vita, cum referatur ad regnū earum rerum tantū capita posuimus, sine quibus Rex utilis regno

D

esse

esse non potest : trita verò & vulgaria ut dixi
 rejecimus. Nam si te, verbi gratia, admone-
 rem ; quo pacto cum uxore, quam ducis, vivas,
 sic monerem : Svaviorem quidem nullum esse
 comitem, diligenter tamen cavendum præcipe-
 re, ne illa svavitate sua ita influat in tuum ani-
 mum, ut aut omnem curam regni aboleat ex-
 animo tuo, aut totam in se transferat : hoc ego
 si ita te monerem, neq; tu, neq; quispiam alter
 magnoperè attenderet ; omnibus enim mari-
 tis generaliter hoc à sapientibus præcipitur, ne
 quid aliud mulieris ingenio permittant, præ-
 ter domùs curam. Ideo hæc, atq; his similia
 prætermisi, his tantùm contentus fui, quæ tibi
 soli erāt propria. Proinde nemo me neq; ne-
 gligentia, neq; imprudentia jure damnabit,
 quòd multa sciens omisi. Hac ego
 prima parte suscepti negotij hunc
 in modum constituta, jam ag-
 grediar secundam.

Secun-

Secunda pars de Senatu.

DE Senatu hoc in summa scito, non alia re dignosci bonum Regem à Tyranno, nisi conditione senatùs; nam & tuetur suos Tyrānus ut Rex, & justè interdum decernit, & aliquando suis ignoscit, at senatus nunquam similis est Regi. Etenim Tyrānus senatū aut non habet, aut si habet ex hominibus nequā collectū habet. Cū enim ad suam ipsius utilitatē cunctam Rēpub. referat, cavet diligenter, ne quis illi obstet. Et si quando socios non tuendæ sed perdendæ Reipub. legit, inprimis curat, ne quis horum sit aut lingvâ aut sententiâ liber. Diligenter enim cavet, ne quò casu homines, genere, doctrina, virtute illustres in sua tyrānide crescant; sed tum beatum se esse putat, cū viros fortes, magnanimos, prudentes, doctos, & divites, è dominatu suo exterminaverit. Contrà verò Rex, quoniam non suâ; sed suorum causâ, p̄iceps in Reipub. constituitur; ut eò plus proficit regno, adsciscit sibi socium optimum, & præstantissimum quemq̄; cujus authoritatem

Tyranni &
Regis com-
paratio-

Senatus
qualis esse
debet.

Alicna ap-
petunt qui
sua profun-
dunt.

metuat, cuius consilio pareat, sententiâ verò Rempub. bello & pace conservet, obquam eti-
am causam, ingeniosos & doctos colit, quòd
eorum operâ scit se habiturum viros Reipub.
idoneos, sine quibus nulli hominum cœtus, neq;
ulla Respub. diu stare potest. Quod cum ita
fit, summam curam in deligendo senatu adhi-
bebis. Vt ex delecto tuo consilio Regem
verum te esse, non Tyrannum, omnes homi-
nes facillè intelligant. Avaro, cave ullam
partem regni committas: quod etiam sacræ li-
teræ vetant, aliquid credendum esse avaro.
Et Paulus Apostolus: Radix inquit; omnium
vitiatorum avaritia est. Huic vitio proxima est
luxuria, quæ nisi esset, avaros nullos habere-
mus; necesse enim est eum aliena appetere,
qui sua profundit. Hinc nascuntur in Repub:
doli, fraudes, prodiones, rapinæ, dissensio-
nes, ac tenuiorum oppressio. Quare, ut ab hoc
malo regnū tuum liberet; homines frugi, tem-
perantes, in senatum legito, qui contenti sint
suo, & si ita necesse sit, parvo. Hominem
etiam obscuro aut notato Patre ortum, non
admittunt ad Rempub. sapientes, quod, ut
magnus thesaurus libertatis est liberis, virtus pa-
rentis,

rentis; ita contra, servilem reddit filium ignobilis vita patris. Tu verò ut splendidum consilium habeas, viros illustres, & clarissimis parentibus ortos, quantum potes diliges, partim quòd veluti columnæ quædam regni tui sint, partim verò, quod longo sæculorum tractu regnicolæ cæteri, harum familiarum authoritati jam parere didicerunt. Id quod tu assiduè experiris, non idem valere in tuo regno cæterorum, ut valet Tarnowski, ac Kmithæ, Thęczynski, & aliorum similibus nomen. Sed illud tamen fac memineris, honores virtutis, non generis esse præmium: ut si quis Kmita sit huic clarissimo & magno, Palatino dissimilis lurco, ganeo, heluo, nepos, sit verò quispiam Grzybowski vitâ & moribus huic contrarius, & planè vir bonus, tu hunc verum Kmitham esse putabis, illum vero nebulonem, fuste à tua Repub. arebis, hoc enim hominum genus triplex ad Rempub. non admittunt sapientes. Cum ergo legitimus senatus tantum in regno possit, ut in manu ipsius planè salus sit regni; nihil te ita oportet curare, quàm ut sit conveniens: neq; enim alia res est, quæ citius dissolvat Rempub. quàm discordia senatus. Dissensione

Authoritas
familiarum
vetustarum.

Degeneres
negligendi.

Concordia
Senatus.

sione siquidem Cæsaris & Pompeij perijt Roma: intestinis etiam odijs Senatus, Vngaria nuper funditus interijt. Hic casus etiam nobis pertimescendus est: nam & nos occultis ardemus odijs, de quibus antequam dicam, petam à senatoribus nostris hanc veniam, ut mihi liberè vera loqui apud te liceat; cogor enim charitate patriæ, & fide in te Regem meum singulari: quem video gubernacula regni firmiter tenere non posse in summa quorundam discordia, cùm aduersa factio senatus soleat incertum reddere animum Regis: quæ res tolerabilior ubiq; esset, si inferioris ordinis viros exagitaret, sed cùm versetur inter principes, ferendū tibi non est, præsertim cùm eò iam processerit odium; ut etiam vivo Patre Tuo, nihil aliud quidam cogitent; quàm quomodo dignitate alter spoliet alterum, & quo pacto damno, injuriâ, contumeliâ, infamiâ, afficiat pars altera addictos parti alteri. Hunc in usum servantur mille causidici, Rabulæ mille; ita ut si nonnullos accedas, inuenias eos causidicorum cunctos corona consultantium, quomodo hic citandus est, quomodo iste eludendus, qua ratione iste è regno pellendus aut notandus. Ego neminem

nem hoc in loco nomino, tantum errores admoneo. Proinde nemo mihi irascetur, nisi prius de se confiteatur. Quis enim est tam ferreus, qui hoc ferat? homines authoritatis summæ relicta Repub. in tam periculoso tempore nihil cogitare, nisi per lapsus, citationes, nisi bannitiones, nisi ministeriales, & triplicata vadia? Quis autem ex his moribus si durabunt aliud speret, quàm certissimum regni tui interitum? quod si tu negligis, & si dies atq; noctes parentem tuum sapientissimum Regem non sollicitas, placatos & convenientes senatores tibi ut relinquat; aut regnabis malè, aut omninò non regnabis: momento temporis hæc omnia peribunt, quæ tibi relinquet pater, principum discordiâ. Tollendi verò huius mutui odij & dissensionis unam esse causam à prudentibus

Dissentiētis
senatūs in-
commoda

audiui, quam hîc ponam. Meum, & tuum, sunt duo omnis discordiæ civilis fontes, ex quibus promanât, & profluunt lites & controversiæ forenses: ex his deinde nascuntur odia: ex odijs fiunt postea seditiones: seditionem verò certus regni consequitur finis. Ut ergo sit regnum salvum, meum & tuum non versetur inter senatores tuos: non disceptent de illo,

necq;

neq; judicent; ad alios hæc relegentur iudices. Sint senatores regni patres, liberi ab odio, cō-
 venientes, non controversi. Habeant anim-
 mum, non obfuscatum malevolentia, non
 impeditum odio, non cœcum invidia, ut pu-
 râ & sincerâ mente, quid noceat, quidvè
 profit regno, certius videant. Quod fieri nō
 potest, quamdiu privatarum rerum ipsi fue-
 rint iudices. Atq; utinam aliquando illa præ-
 teritorum comitiorum valeat apud te sententia,
 quæ censuit constituendum esse iudicium in re-
 gno ex delectis iudicibus, ad quos omnes con-
 troversia rerum privatarum deferantur: & ut
 ab ijs nulla sit provocatio, sed illorum iudicio
 stetur, quidquid decernerent. Nihil meâ sen-
 tentiâ neque sapientius, neq; utilius, neq; quod
 ad salutem huius regni magis pertineat, potuit
 decerni, Hoc enim modò vixit olim salvis re-
 bus Græcia, quæ ex primoribus civitatibus de-
 lectos viros habuit, omnium controuersiarum
 suarum iudices, quos Græci Amphictionas vo-
 cant. Quem deinde morem sequuta Roma,
 ad hunc eundem modum publicum constituit
 iudicium, quod Rotam appellant. Et quoni-
 am hæc iudicia non tantum iustitiæ inter cives,
 sed

Iudicia tri-
 bunaliati.

sed etiam pacis & concordiae videbantur esse
causae; ideo & Gallia Parlamentum suum, ad
hanc formam constituit, authoritate tanta, ut
etiam Regem ipsum illi iudicio in privatis cau-
sis subijceret: & Germania quoque non dissimili
ratione unum iudicium esse in cuncto imperio
suo voluit, cuius authoritati pareret, quod
vulgo Germani vocant *Kammerrecht*. Cum
ergo habeamus tot exempla retinendae pacis,
& concordiae communis, & cum hoc etiam
ipsum in comitijs flagitari videas, causa non
est, cur non summo studio agas cum patre, ut
pro sua sapientia, & pro salute huius Reipub.
quam ille per triginta & sex annos felicissime
gessit, constituat hoc tale iudicium, quod tuo
regno pacem, tranquillitatem, atque otium ad-
ferat; ut & senatores tui Rempub. diligentius
curent, & adempta illis de meo & tuo potesta-
te iudicandi, in mutua charitate, atque benevo-
lencia vivant. Praefectos provinciarum, quos
Capitaneos vocant, diligentius observes cen-
seo, eo enim processit quorundam insolentia;
ut nihil aliud interim dicam, ut servitus in qui-
busdam provincijs non sit expectanda maior.
Non solus est crede mihi in tuo regno N. mul-

Capitanei
quid faciunt.

E

ti sunt

Libertatis
exempla

ti ſunt tales & deteriores illò, qui ſubditos tuos non pecunijs, neq; marduris aut vulpis pelle, id quod N. fecit, ſed villis, agris, pratis atq; ſylvis privaverunt. Aperi modo aures, & arrige, miſerabiles undiq; fletus & gemitus tuorum audies, quorum ita oppreſſa eſt libertas quorundam potentiâ; ut Regi ſuo, calamitatem ſuam conqueri non audeant. Qui ſi quando querantur, domum reverſi miſeris affliguntur modis: illicò enim præſtò adeſt mors & terror ſubditorum tuorum cauſidicus; qui præfecti inſtinctu commentatur citationes, qui perlucra numerat, & perlucrorum nomine dolo partorū omnibus bonis me exturbat; quid? mox ex mea villa bona ſiunt regalia, & ager meus rapitur, pecus abigitur, & mihi bonorum interdicitur uſus. Taceo minas & contumelias ingentes, ita ut optabilior ſit quævis ſervitus Turcica. Quæ res, quàm in libero regno non ſit ferenda, vides: malè enim cogitantes de Repub. facit cives. Quocircá, ut hac ſervitute regnum tuum liberares, advitalitates quas vocant nemini dederis; nam iſtarum ſpe multi inſoleſcunt: deinde id, quod nuper juſtiſſimè factum eſt in homine teterrimo & rapacif-

pacissimo, N. quòd inquisitores in eum sint missi: tales inquisitores sint perpetui velim, viri graves & fideles, qui provincialium injurias ad te deferant, ut metu iustitiæ tuæ, contineatur quorundam iniquitas. Ad hunc igitur tu modum eliges & corriges senatum, præfectosq; coercebis. Sed quoniam in tuo consilio sanctissimi etiam sedent Episcopi, more majorum, hos tu venerabere ut patres: qui ideo sunt in senatu tuo: ut omnium consiliorum tuorum censores sint & iudices; ne quid fortè statuas. quod à Christi Domini religione sit alienum: quos, ut tales semper habeas, quales habuit Casimirus avus tuus, Sbigneum; Boleslaus Stanislaum; & huius successor Prandotam, partim optare, partim verò curare debes. Illud enim fac tibi persvadeas, dignitatem Episcopi esse tantam; ut nulla res post Deum, neq; in terris, neq; in cælo reperiat, quæ cum hac dignitate exæquatur. Hic enim primus habet claves claudendi apperendiq; cælos: hic Spiritum Sanctum largitur Ecclesiæ: huius imperio subiecti sunt Reges, principes, nobiles, divites, pauperes, audi quo te deducam. Isti omnes quos enumeravi, unum Christi ovile

Episcopi in
Senatu.

Episcoporum
authoritas.

efficiunt. In quo quidem ovili, omnes sunt pares, non est servus, ut inquit Paulus, non est liber, non est unius conditio melior, neque alterius deterior; sed uno nomine vocati Sancti, omnes subiecti sumus Episcopo. Quod si ita est, ut certè est, quæso ne tibi curiosum videatur esse, si à Maïestate tua quæram, quo jure Rex in Ecclesia eligit Episcopum? aut cur tu potius quàm ego, aut quisquam alter; cùm in æquali jure, potestas omnis sit æqualis? quid dices ô Rex: aut quomodo tibi id licere putabis? num Scriptura? quæ tota contra te est: quæ docet, Stephanum Diaconum, non unius alicuius prærogativâ esse electum, sed voluntate omnium, qui tunc erant Hierosolymis cùm Apostolis collecti. Mathiam etiam ad Episcopatus munus ab Apostolis omnibus electum esse legimus. Ideo scripturam rationis tuæ testem proferre non potes: sed legem aliquam fortasse proferes. Quam quæso legem? ubi porrò notam? num in concilijs? quæ ad capitulum, hoc est, ad Canonicos, electionem Episcopi deferunt, quod hi in deligendo, Ecclesiam illam, quæ eget Episcopo, repræsentent; ut adhuc observari videmus Romæ, Salerburgi,

Eligendi
Episcopos
vetus ratio.

gi, Bambergæ, Magdeburgi, Vraithlavix,
Olomuncij, & in plerisq; alijs ciuitatibus. Le-
gem itaq; nullam reperijs, quâ id tibi liceat.
At exemplum fortasse vetus aliquod? nullum.
Nam usq; ad Casimirum avum tuum electio E-
piscoporum libera penes Ecclesiam in Polonia
mansit. Revolve annales veteres: inspicere eti-
am historiam Polonicarum rerum; facile in-
telliges, qua ratione vetustissima Ecclesiæ con-
suetudo sit ab avo tuo in Polonia immutata.
Si ergo neq; scripturâ, neq; lege, neq; exem-
plo nominare Episcopum tibi liceat; fateare
necesse est, Reges magnam vim inferre Ec-
clesiæ: & cum Spiritu Sancto apertè pugnare
te; quòd homines profani & pares in Ecclesia
cæteris legitimis electoribus vim eligendi præ-
ripiant: & suo arbitratu Episcopum quem ve-
lint, in Ecclesia Dei constituent; præsertim
cum hoc scelus alio cumuletur scelere, cum
huiusmodi verbis Episcopatū conferant: Regia
Maiestas pro Tuis Fidelibus Servitijs, Dat Tibi
hunc Episcopatum. Non sic olim cum Ca-
nonica stabat electio, dicebatur: sed; Ita Vi-
sum Est Spiritui Sancto, Et nobis, ut sis huius
Ecclesiæ Episcopus. Nunc verò in multis ap-

Capitulatio
electio Epi-
scoporum.
quâdo desijt

Servire pro
beneficio an
liceat.

paret, quàm sit visum Spiritui Sancto, ut esset hic vel ille Episcopus; cum nuper quidam non dissimulanter dixerit, sed apertè & palàm, & multis audientibus, se triginta annos servivisse pro Episcopatu, antequam sibi daretur. Non audit hic vir bonus Christum dicentem: Non Vos Me Elegistis, sed ego vos elegi. Deinde omnes Apostoli, hoc est Episcopi, Christum sequebantur vocati. Illi verò qui se ultrò Christo offerebant, palam ab eo erant reiecti. Quapropter hæc plantatio ut vides non est patris cœlestis, quæ procul dubio eradicabitur, nisi jus eligendi vetus, Ecclesia recuperaverit. Ex qua re habebis multa bona: & primò, Episcopos legitimos, non hominis unius gratiâ, sed multorum hominum censurâ electos: deinde, desinet vulgus queri de sinistris Clericorum moribus; nemo enim deligetur Episcopus, nisi qui probatus fuerit à multis, quæ necesse est fieri moribus & vitâ singulari. Talis verò non patietur inferiores sui ordinis sibi esse dissimiles. Quæ si feceris, recuperabit per te suam veterem dignitatem Ecclesia: tu te etiam gravissimâ liberabis culpâ, quòd cum Deo apertum bellum gerere nolueris, sed jugo Ecclé-

Ecclesiæ Dei te totum subieceris. Qua quidem de re verbum ego hoc loco non facerem, nisi me ipsa stimularet conscientia, quòd videam neminem esse concionatorem, qui vos Reges publicè doceat, qualem rationem pro hac tanta vestra in Ecclesia Dei iniuria reddituri sitis Deo. Quare juxta Evangelium, cùm Klepars & cæteri Doctores sileant, lapides clamare oportet. Tu itaq; fac memineris te à me diligentissimè huius erroris esse admonitum; ut in die horrendi iudicij conscientia mea nullam culpam delicti ferat. Hæc ego scripsi ut potui, non hominibus imperitis qui omnem doctrinam spernunt, sed tibi Regi summo, qui ita cum animo tuo statuere debes, potentiæ prudentiam esse coniunctam debere; quòd naturâ, altera harum virtutum quærat alteram, postuletq;, & simul vivat cum altera. Nam & potentia absq; prudentia viribus ipsa ruit suis: & prudentia, cum sit rerum domina, absq; potentia firma esse nequit. Quare cùm te esse sententias Regem, nihil earum rerum contemnes, quæ ad augendam prudentiam pertinebunt: neq; ita dices, Hoc me monuit privatus non Rex. Ego verò video in teatro pugiles, &

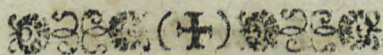
Ioannes Klepars erat vir egregius, doctus, & pius Concionator, de re literaria & Academia Cracov: optime meritus.

in cit-

in circulo cursores, non tantum à fortibus viris, verum etiam à pueris clamore incitari ad pugnam; quod tantum clamor profit personæ, ratio nulla sit. Multos tibi proferre possem, qui privati cum essent; bene rem gerere multos principes docuerunt: quorum memoria inter homines viget, estque immortalis. Nam & Simonides Pœta multa docuit Pausaniam Lacedæmonium: & Thales Milesius, Periandrum Corinthium: & Periclem Anaxagoras Clasmennius: Plato verò Diogenem: Aristoteles Alexandrum: Dlugos Sigismundum patrem tuum, qui omnes principes atque Reges: si istos, quia privati erant contempserunt, nunquam ad eam laudem atque immortalitatem inter homines pervenissent. Neque ego me cum istis, ulla ex parte confero (non enim ita desipio) sed horum exemplo doceo, privati hominis nomen nobis non obstare, quominus monitis nostris obtemperes, quæ ostendunt tibi compendium comparandæ inter homines laudis & gloriæ. Nam quod cæteris hominibus non contingit, ut sint noti multis, nisi peregrinentur: obeant, & peragrent multa, hoc tibi uno in loco assequi quomodo liceat, ostendimus.

dimus. Cùm enim in excelsa sede summæ dignitatis sedeas, omnium gentium propemodũ oculos defixos in te habeas; nullum paulò illustrius abs te factum latere possit, sed statim omnibus innotescat, si quid simile repræsentaveris, aut Licurgo illi Lacedæmonio, aut Cyro Persæ, aut Sigismundo Polono, & si quis alter præterea prudentiâ, vitâ, & moribus excellit; simile sic illustrabitur nomen tuum in Polonia facilè & citò: & cum tua summa omnium laude versabitur, etiam si nunquam Hierosolymâ naviges. Si verò bonis fortunæ aut corporis deceptus, contemnes veritatis atq; justitiæ præcepta, in isto quidem loco præalto sedebis; sed ita tamè sedebis ut te locus ornet, nō tu locū. Verùm nos de te opinamur meliora, quoties & indolē tuam & Jagellonū genus, à quo genere aliena semper fuit arrogantia; placidum enim, benignum, tractabile, docile, omne genus vestrum fuit. Accipies ergò hoc munus à fideli subdito, benigno & sereno vultu, eiusq; in primis commendatâ habebis fidem, qui nihil aliud hoc scripto quærit, quàm tuam utilitatem, quam tibi ratam atq; utilem propriamq; Deus Optimus Maximus esse velit.

1543. Comitij Cracovien: in nuptijs Inclitissimæ
Dominæ Helizabethæ Regis Romanorum filix, quæ
postea Dux fuit Lithvaniæ 1544. infelicissima;
mortua enim est 1545. Augusti die.

STANISLAI
OKSZYC
ORZECZOWSKI
ROXOLANI.
Fidelis Subditi.

LIBER SECUNDUS.

um Patri in Regno succedas, optare debes & ipse tibi, consilia administrandi regni subire quàm plurima, & alios præstò adesse, qui id, quod ex usu futurum sit tibi, liberè admoneât: quorum & si multi sint, tamen neq; me contemnes, qui rationes tuas crebrò expendens, agi mecum putem, si quid tu de officio remiseris. Quare cum enixè cupiam, & te meum Regem, & me tuum subditum dici, ostendam tibi, qualem te Regem mihi velim esse, ut intelligas, qua autoritate regendus, quibus moribus conciliandus, quibusq; artibus abs te sim tibi retin-

nendus, ut ita inter nos utrinq; fidelis constet ratio, & obedientiæ, & imperij: utq; tu mihi imperes sine querela, & ego tibi vicissim paream sine offensa. Hoc igitur scito, ut te idoneum esse putem, cui ego non cõactus, sed volens atq; lubens paream, duabus rebus ad id tibi opus esse. Prima est, ut credam te in omni ratione regni tui nihil, nisi de meis commodis cogitare. Secunda; ut mihi certò persvadeam, te sapientiozem, justiozem, fortiozem atq; meliozem virum esse, quàm sim ego. Altero enim horum ut te amem, altero verò ut tibi fidem habeam, perficies. Nam si de tua virtute, nulla fuerit apud me opinio; nulla etiam commodorum spes: quid illud erit tertium, quod aut amorem tibi apud me, aut fidem conciliet? Ergo hæc duo apud te simul fixa maneat, firmaq; inter nos semper sint: nã & virtus sine utilitate, jeiuna est, & utilitas sine virtute, incerta est, & ingrata. Quid enim tu apud me proficies, etiam si omnia pro me profundas, si ego te insipientẽ, iniustũ, imbellẽ, ac improbum Regem esse putavero? non benè sanè tum constaret inter nos ratio ipsius regni

Ratio recti-
nẽdi subdi-
ti in officio.

Quare virtutibus omnibus, sapientiã autem imprimis præstes necesse est, si idoneus mihi velis videri, quem ego ducem sequar. An tu me hominem pecude stolidiorem censes esse oportere? ipsum enim pecus sequitur, non tam datorem, quàm rectum ductorem ipsius pabuli. In hominum etiam ipsorum genere ægroti obediunt medicis, opinione artis impulsis: sic navigãtes nauclero, sic milites suo parent duci: opinione sapiëntiæ ducti. Quapropter, si vis grãdis à me videri, ante omnia dato operã, ut sapiëntior nõ solum videaris, sed etiam sis, quàm sum ego. Simulatio enim ipsa sapientiæ præsertim facile inscitia coarguitur. Qui enim benè equitare se falsò simulat, is equo conscenso imperitiæ convincitur, ac tergo excussus, sæpè simulationis dat pœnas. Idem tibi faciendum est, ut rarò promissis, semper autem rebus ipsis mecum agas; ne si mihi sæpè multa de tua sapientia promiseris, pauca verò re ipsa præstiteris. canem me illum facias, quem cum Venator in prædam sæpè incitat, rarò autem illi prædam obiectat, incredulum illum ac segnem, etiam ad certam prædam facit. Quibus autem rebus opinionem veræ & excellentis sapiëntiæ apud

puđ me tibi comparare possis, dicam, sed audituro. Inprimis fac intelligam, te non minus in te ipso, quàm in me regendo sapientem esse Regem, frustra enim tu me regere vales, si ipse te regere non potueris. Quare putato tu te tibi quasi Rembub. quandam esse, in qua tu mihi demonstrare debes omnes sensus atq; nervos sapientiæ tuæ, ut in te ipso experimentum clarius faciam, quantum ad me ea regendum translata in me sint valitura. Quæ in re idem facies, quod pictores solent, qui cum specimen artis edunt, ad speculum ipsi se pingunt, quod quidem in pictura est summum. Quod si ij vultus suos ex speculo penicillo assequi non possunt, tantò minus creduntur posse aliorum. Illi vero qui hoc possunt, summi in arte habentur. Quales in Germania vidimus olim Durerium Norimbergæ, & Lucam Vitembergæ. Ad horum exemplum tibi quoq; efficiendum est, ut omnis ratio tuæ sapientiæ, in tuâ vita mihi appareat. Quod si mihi planum fiet, non dubitabo eandem viam, prudentiam tuam in me gubernando habituram, quæ in te ipso habuerit. Si ergo hoc primum & præcipuum, ad comparandam sapientiæ opi-

Qui seipsū
nescit regere,
alios nō
potest.

nionem, ut ipse te noscas, atq; vivendo totum exprimas: id quod etiam Apollo præcepit Pythius. Secundum est, quod ad eandem valet, nempe ut videam te sapientibus hominibus non solum delectari, sed etiam cum illis vivere. ac illis deditum esse, illorum præcepta audire, legere, ac tenere, & secundum illa regnare: quod ego cum animadvertero, similem te quoq; illis arbitrabor esse, quorum consuetudine latere. Et ut te id agere verè & ex animo intelligam, removebis abs te homines libidinosos, avaros, ac facinorosos: hystriones item atq; mimos; ne qua ex horum convictu nascatur de te apud me opinio sapientiæ adversa. Quantum ergo potes da operam, ut in omni victu, atq; cultu tuo semper sint tecum graves viri, probati, atq; docti: nec verò multum refert, ex tuo ne illi regno sint, an ex alieno: nam ut equis probis uteris, non cures Polonici ne illi sint, an peregrini; sic etiam hominibus ipsis utare absq; discrimine ad tuam regniq; tui utilitatem. In quibus tamè deligendis adhibenda est abs te ratio diligens: multi enim sunt qui cum ab illa vera & germana sapientia longissimè absint, sapientiam tamen

tamen ipsam mirificè simulant. Hoc tu per-
nitiosum genus hominum, ventriq; ac lucro
deditum fuge; insolentem enim Regem facit,
arrogantem, ac degenerem: quos tu omnes
hâc unâ regulâ cognosces, quam hîc ponam.
Quemcunq; inhumanum, arrogantem, avarû,
ac plebanipetam videris, hunc tu insipientem
esse dicito, & tuo convictu indignum, etiam
si is barbatus fuerit, tristis, ac superciliosus,
multorumq; titulorum Doctor eius doctrinæ,
quam ille verè nunquam didicit. Quid ita?
quia sapientia illa vera, & non ficta doctrina,
habet humanitatem adiunctam: horret titulos:
liberalitate ducitur, ac quodam externarum
rerum neglectu lætatur. Non ergo homines
ex titulis tibi deliges, sed ex rebus ipsis ad re-
gni tui summam pertinentibus. Tales homi-
nes prisci illi Philosophos appellabant, quòd
hi eam traderent doctrinam, qua hominum vi-
ta regitur & continetur, ut verissima conver-
sione omnes amatores sapientiæ, sint amato-
res ipsius Reipub. & contrà. Hos ergo tibi
adiunges summo studio, summâq; tuâ bene-
volentia. Restat ordine quidem ad parandâ
sapientiæ opinionem postremum: ut videlicet
scho-

Sapientia
simulata.

Vera sapi-
entia.

Philosophi
veteres qui.

Scholas ne-
cessarias ef-
se in regno.

Scholas & gymnasia, hoc est, ipsius sapientiae domicilia in regno, ubi non sunt, constituas, ubi verò collapſa sunt, restituas. In quibus iuventutis regni tui indoles, ad humanitatem sapientiamq; informetur: & in quibus etiam tui subditi à pueris, & bene rem agere, & tibi sapienter imperanti parere cōdiscant. Quod si hinc rudimentis neglectis, legibus ac pœnis ad virtutem Cives tuos impelles; idem facies, ac si quis pœnâ cogat scopum attingere eum, quem nunquam iaculari didicerat. Quare ad augendam sapientiae famam, illud vehementer conferre existimes, ut Gymnasium Cracovien: quod proavus tuus condidit constituas: quod ita sanè efficies, si publico edicto, hoc istud Gymnasium, perpurgaveris mendis illis infinitis, ex eoq; sustuleris authores illos, non probatos & barbaros, minimeq; regno utiles, Copulatos, Holcotos, atq; Bricottos, Glogovitā, item illum impurum, unde mercede publica dediscenda discuntur à tuis, amoveris. Quare publico edicto coge collegas illos viros excellentes, pro hac ista hominum impurissima fece, recipere in collegium authores probatos, tam Græcos quàm Latinos, ut ex hoc ceu fonte quo-

Academia
Cracovien:

Turpes præ-
ceptores ex
Academia
pellendi.

te quodam puro & nitido, fluat illa Regia doctrina, quæ sapientes efficiat tibi cives tuos, regnoq; tuo aptos. Ad eundem modum scholas ipsas privatas summo studio refice, illarūq; scholasticis, non aulicos istos nitentes purpurâ & bysso, sed homines eruditos præfice, quorum operâ juvenus doctior reddatur, regnoq; tuo paratior. Proinde & in Gymnasijs & in scholis cura, ut opera tua constituentur fideles magistri, qui demonstrent, doceant, atq; cōsuefaciāt juvenes talia à teneris probare ac agere; quæ bonos, gloriosos, ac felices illos maturatione iam ætate possent efficere: contra verò his speretis, atq; neglectis, illi ijdem magistri, summo persvadeant studio, summam turpitudinem, infamiam ac miseriam, juvenibus esse expectandam. Hâc tu unâ & eâdem operâ, & sapientes subditos tibi efficies & ipse te mirificè omnibus commendabis. Putabimus enī te esse singularem artificem quoties fuerimus hoc tuum opus contemplati: ostendes enim nobis in hoc isto opere imaginem mentis tuæ, quod perficere nullo modo poteris, nisi prius ipse sapiens fueris; signum enim scientis est, posse docere: docebis autem tu cives tuos, si

Scholæ privata.

Magistri
quales.

Signū scientis.

Commenda-
tio Regis.

curaveris, ubi discant, & à quo discant. Noli putare Auguste ad opinionem sapientiæ aliam viam esse præter eam, quam vides, nempe (repetam enim) ut ipse te ante omnia regas sapienter: deinde, ut cum sapientibus vivas; postremò, ut sapientes subditos tuos efficias. Hæc prima & summa est Regiæ celsitudinis tuæ commendatio. Nunc accipe huic proximam, quæ etiam ex hac ista ortum ducit. Sequitur enim justitia ipsa, qua virtute efficiendum tibi est, ut tu in hoc regno justissimus omnium esse videâre. Nam si tu, aut æquè sapiens, aut æquè justus fueris ut sum ego; quid intererit inter me & te, hoc est, inter Regem & subditum? nihil opinor. Quare ut præstare hac ista virtutis laude videâre, justitiam cole, ipsamq; diligenter exerce, non solum hoc ipso vulgari more, quo de illa Rabulæ loquuntur; sed etiam hoc isto singulari atq; Regio, quo virtuti præmium, vitio verò sua redditur pœna. Cùm enim omnis hominum cœtus boni alicuius causâ conveniat, danda tibi est opera, ut illud ipsum summum bonum, cuius causâ hic regni tui cœtus convenit, præmijs ac muneribus tuis excitetur, ac in hoc regno

Cœtus ho-
minum
cur instituti.

regno abs te fideliter retineatur. Est autem illud summum ac postremum bonorum omnium, ut sub tuo jure atq; imperio convenienter legibus atq; naturæ omnes in hoc regno vivamus. Hic finis tibi propositus est: ad hunc tu finem omnem cursum regni tui dirigas necesse est, si hunc istum Polonicum cœtum, non diuturnum tantum, sed etiam beatum ac felicem facere cogitas. Quod tu sanè hâc viâ assequere, si curaveris, ne in hoc isto Polonico cœtu virtus cedat vitio: nevé indignis id abs te tribuatur, quod dignis est tribuendum. Quòd si quid tu hîc erraveris, dissolvetur hic tui regni cœtus, & opinione tua citius dissipabitur. Sævitur enim neglecta virtus, furit, ac nimium seditiosa est, resq; ipsas communes perire cupit, cum videt se esse relictam. Neq; verò aliam causam seditionum regnorumq; ipsorum amittendorum puta esse; quàm hanc istam universam distributionem bonorū atq; munerum. Recense hoc loco Græcorum atq; Latinorum historias, id quod te studiosè facere audio; reperies viros magnos ac excellentes, cum se neglectos esse non ferrent, patrias suas funditus evertisse. Jam verò ipsius

Virtus neglecta.

Tyranni signum.

Virtutis ve-
getatio.

Tyranni nullū argumentū est aliud, quàm hæc ista inæqualitas, sive injustitia distribuēdi. Cū enim Tyrānus sit pæstis quædā cōflata ex varijs vitijs, conversione munerum, ac in illorū improbos collatione; virtutem ipsam infamiā quasi inediā quadām extingvit ac delet. Nam ut corpora nostra suo vivunt cibo; sic virtus suo vivit præmio; quæ, ne quā in libera Re- pub. extet, omnis Tyrannus curat; apud quē in distribuendis honoribus valent pecuniæ, valent preces, valet compotatio, collusio, scortatio, & illa nutricula Tyrannidis assidua valet adulatio. Ita Tyranni hisce debere se omnia arbitrantur, quos aut utilitatis aut libidinis suæ nōrunt esse magistros. Quibus ut tu te dissimilem præstes, in distribuendis honoribus, esto omnium diligentissimus, atq; justissimus: nihil apud te in petitione valeat pecunia; excœcat enim oculos sapientum, & subvertit corda justorum: preces etiam tantum apud te valeant, quantum cujusq; dignitas ac Reipub. utilitas postulabit: quæ tantum apud te posse debet, ut boni viri ultrò etiam appetendi sint tibi potius, ut ad Rempub. accedant, quàm ut illam indignis petentibus

Pecunia
excœcat.

conce-

concedas. Cùm ergo homines ebriofì, effaminiati, atq; degeneres abs te aliquos honores petiverint, responde illis; honores regni abs te deberi viris veracibus, fortibus, atq; temperantibus, qui & vera dicere, & fortiter agere, & sobriè norùnt vivere; quales cùm neq; adulatores, neq; effaminiati, neq; ebriofì sint; dic non honore illos dignos esse, sed poenâ. Quod cùm feceris, virtus tum in Polonia crescet, algebit vitium, improbitas etiam ipsa desperatione frangetur, atq; infamiâ: tu etiam ad te amandum, invitabis hoc modo optimum & præstantissimum quemq; cùm te fidelem dispensatorem opum regni viderimus esse, & cùm te uti, non abuti copijs publicis hoc isto pacto cognoverimus. Jam illa altera pars justitiæ, quæ legibus continetur, facilior tibi ad absolvendum erit, si priorem illam diligentius tractaveris: hanc enim secundam justitiæ partem, putare debes in tua Repub. quasi medicinam quandam esse sanandorum vitiorum regni tui. Debes tu quidem curare, ut sanum semper præstes Reipub. corpus; in hoc enim summa laus, ut medici, ita ipsius Regis est. Sed tamen, si quæ regni tui partes aliquo vi-

Qui honore indigni.

Iustitia di-
scrimen non
agnoscit per-
sonarum.

tio aliquando laboraverint, illas tu legibus cu-
res æqualiter, idemq; facias, quod medici so-
lent, qui in curando non cogitant, sitné dives
an pauper, dominus an servus, civis an pere-
grinus, is quem curant; satis enim illis in me-
dendo est, scire hunc ægrotum esse, hocq; vel
illo affectum morbo; nihilq; præterea. Sic tu
ad horum modum tolle in iudicando omnem
personarum respectum. Interfit sanè aliquid
inter hominum ipsorum dignitatem, sed inter
reorum errata nihil omninò interfit. Qòd si
quid tu inter hæc interesse volueris, etsi perso-
nam in iudicio acceperis; nunquam hanc
Rempub. hac ista iniustitia quasi morbo quo-
dam liberabis: querelæ etiam istæ, in quibus
vivis, & quas exaudis, nunquam conticescent,
quæ non aliunde sunt ortæ, quàm quòd antè
in iudicio valebat authoritas, valebat condi-
tio, valebat ipsius personæ respectus: vis etiam
sæpè valebat, atq; metus: is in iudicio vince-
bat, qui aut ipse potens erat, aut advocatum
potentem habebat: ita ex hac inæquali iudicã-
di ratione, nata est ista intolerabilis quorun-
dam potentia; quæ cùm in iudicio, in com-
promisso, in sequestro, in arbitrio sola regna-

ret,

ret, jus omne in hoc regno oppressit: pro u-
 noq; Rege, multos Reges nobis peperit; qui
 nostris rebus utuntur ut volunt, judicant ut
 volunt; quibus liberi non videmur esse: atq;
 ita in provincijs miseri afflictiq; ab his sumus,
 ac si nullus in Polonia omnino Rex esset vin-
 dex maleficij, patronus autem libertatis no-
 stræ communis. Attolle oculos Auguste & vi-
 de, excuteq; præfecturas regni tui diligenter,
 in multis nihil reperies, præter crudelissimum
 quorundam dominatum, qui cunctas subdito-
 rum tuorum res, ad lucrum prædamq; suam
 revocârunt, immunitates sustulerunt, liber-
 tates oppræsserunt, leges violaverunt, calumni-
 as exquisitas juribus apposuerunt nostris, cau-
 fidicos contra nos comparaverunt: quorum
 fraude ac fallacijs inverterunt jus, contorse-
 runt leges, falsaverunt acta publica; confin-
 gunt perlucra, bonis pellunt, regno proscri-
 bunt quem volunt, quando volunt, & quomo-
 do volunt. Quid ergo nunc illa minora, non
 ferenda tamen commemorem? abactiones pe-
 corum, excidium sylvarum, cœdes gregum,
 armentorum, reliquumq; pecoris quodcumq;
 nacti sunt, rapiuntur coloni nostri, diripiun-
 tur vil-

Multi Re-
ges in re-
gno.

querelæ.

tur villæ, vectigalia vetita exiguntur, minæ postremò neq̄ raro interponuntur. Ita imago nulla in Polonia ab his relicta est veteris libertatis. Hæc tanta atq̄ postrema regni tui mala, sunt orta ex inæqualitate judiciorum ipsorum. In quibus dum dignitate quidam se tuentur, non innocentia, potentia ista crevit, quæ non solum tenuioribus intolerabilis est, sed etiam tibi ipsi, nisi provides, formidabilis. Quid enim tu contra hos poteris? qui, si non alia re, ipso tamen advitalitatis jure: non tuas sed suas provincias esse dicunt, & penè hæreditarias, in quibus illi regnant ita, ut Regis ratio in provincijs prorsus nulla sit: tantum enim jam profecerunt, ut provinciales homines, confecerint omnia à se: nihil autem à te sperare: sibi omnia, tibi nihil tribuere: se timeri, tui autem nullam rationem haberi. Ita illud dulce Regij præsidij nomen, quod apud majores nostros summum contra injuriam fuit, totum sublatum est: exitiale siquidem illud jam est factum, quod salutare olim fuit. Si quis præfecto rapienti, spoliante, ac postremò intentanti obijciat illud, sciet hoc Rex, dicam hoc Regi, conquerar Regi, nimium acerba

Judicia.

Capitanei.

ac fu-

ac funesta hæc mihi redditur vox; conduplicatur enim calamitas: geminantur mala omnia: & nisi procidens veniam pro hac ista voce missa petam; non villa tantum, neq; sylva, sed patria ipsa vitaq; est mihi deserenda. Tantum nobis obest Regiæ potestatis tuæ appellatio; ut nulla res apud præfectos nobis obsit magis: ita, quod oppressis solatio debuit esse, exitio jam est facta. Quare eò miseriarum jam venimus, ut si in nonnullis provincijs, quæpiam casu requiras, cujus nam sit; paucos reperies, qui se Regium esse dicat: pro se enim quisq; certatim respondebit, se huius, vel illius præfecti esse: tuum autem qui se esse dicat, reperies planè neminem. At hæc misera responsio non benevolentiam aliquam, aut beneficio à nobis exprimitur, sed vi ac metu, atq; crudelissimo rerum omnium cruciatu. Quamobrem huius tantæ ac tam fœdæ postremæq; servitutis, sit aliquando, vel te Rege Augusto, finis aliquis: satis diu jam miseri fuimus: satis servivimus; satis omnibus injurijs oppressi sumus: liceat jam tandem respirare aliquando: liceat tibi soli parere, ac æqualiter cum omnibus æquo jure vivere; quod tum

Libertas tã-
tũm iactata.

fiet, cũ non tantũm titulum, sed vim quoq̃
& potestatem tuam Regiam ex æquo omnes
in provincijs fuerimus experti. Quod si feceris,
cessabit hic communis luctus: cessabunt etiam
illa miserorum vota, Turcæ dominatum præ-
optantium. Compesce igitur hos, qui in ju-
dicijs regnare, ac in comitijs soli omnia posse
volent; quiq̃ conventus ipsos particulares,
nuntios terrarum, iudices, subjudices, nota-
rios, succamerarios, ac commissarios, ad op-
primendum nos, ad infirmandas leges, ad e-
vertenda judicia, ad constabiliendam postre-
mò potentiam suam composuerunt atq̃ instru-
xerunt, ut hoc modo soli omnia in hoc regno
possint, utq̃ tu præ illis quidũs potius, quàm
Rex esse videaris. Quod si tu hoc loco à me re-
quiras, quodnam remedium hisce tot incom-
modis afferre queas; dicam, quod sentio. Re-
gum in Polonia veterum sapientia mihi vehe-
menter probatur, qui certo tempore anni, o-
mnes provincias huius regni obibant, id quod
liquet ex his adhuc, quos officiales terrarum
vocamus, quorum nomina retinuimus, rem
autem ipsam summo cum detrimento regni
amissimus. Sunt enim singulis in provincijs
ut scis

Provincia
regni visen-
da.

ut scis succamerarij primùm, præfecti cubiculi Regij, sunt dapiferi mensæ ministri, sunt venatores, sunt etiam iudices ipsi, quasi quidam syndici Regis, provinciali iudicio præfidentes: quos apparet singulis provincijs ideo fuisse olim institutos, ut venienti anniversario tempore in provinciam Regi, præstò adessent. Repete Auguste Rex vetus atq; adeò patrium exemplum: nusquam domicilium vitæ certo in loco ponas: versare ubiq;: notus fias ubiq;: confer te ad omnes regni tui partes: lustra provincias: audi quærimonias: puni fontes: oppressos libera: sitq; apud te præfecturæ legitima adimendæ advitalitatis causa, oppressio miserorum atq; calamitatis. Quod cum feceris, solus hoc pacto eris in Polonia Rex: solus tutor & patronus omnium: honoremq; tuum Regium alijs non dabis, neq; cum ullo subditorum tuorum hoc pacto illum communicabis. Nos etiã ipsi, tum demũ desperare desinemus, cum auxilium tuum præsens, quasi numen quoddam nobis adesse senserimus: queremur enim te præsentem liberè: exoptulabimus liberè: contendemus etiam cum præfectis te disceptatore liberè. Nunc verò, quia

Amicitia
rationē ju-
dictis non
ferendam.

lōgissimè à nobis abes, raroq; nos invisas; præ-
dæ atq; direptioni præfectorum expositi sumus,
ac in misera querelarum tempestate assiduè vi-
vimus. Hoc igitur tu ante omnia facies. De-
inde cura, ne quis senatorum causam in se-
nato agat alicuius, quod is tecum pro rata
parte, quodam modo communis sit huius re-
gni iudex. Jam verò in dicenda sententia,
cura, ne quis senatorum dicat illum amicum,
hunc verò servum suum esse. Quid enim po-
test dici aut fingi indignius, quàm necessitudi-
nem prætexere injuriæ, aut te communi omni-
um domino audiente, servum quempiam sub-
ditorum tuorum à quopiam in iudicio tuo ap-
pellari? Quare ut hic error tollatur, fac idem
in Polonia, quod te aliquando in Lithuania
fecisse fama est: cùm enim in Lithuanico se-
nato (ut dicitur) diceret quidam reum neces-
sarium suum esse, ut ne is propterea suo loco
rogaretur, sententiam vetuisti. Commemo-
rabile hoc sanè exemplum est, & ad commen-
dationem tuæ justitiæ longè omnium maxi-
mum quod ut in Polonia quoque repetas,
abs te petimus. Quare te rogamus, atque ob-
secramus per fidem tuam, per hanc invictam
dexte-

Egregium
Augusti fa-
ctum.

dexterã, per tuum iusiurandũ, quod ex æquo omnibus abs te datũ, quasi pignus quoddã auxiliij Regij nobis est; ut nos hoc pacto spoliatos, everfos, ac collapsos erigas, reficias, atq; restituas, nobisq; afflictis manum hanc tuam tot sæculis speratam atq; exoptatam, aliquando porrigas, nosq; ex ijs tantis malis eximas. Quod si feceris, dabit tibi Deus tanquam alteri Salomoni ad iudicandum cor sapiens, ut magna iustitiæ opinione ac laude sis apud omnes: hoc isto modo præsertim, si ad hanc iustitiam civilem, divinam quoq; iustitiam adhibueris, quæ pietas in Deum est. De qua dicam breviter. Neq; enim speres aliquid te in hoc regno boni posse efficere, nisi habueris oculos mentis tuæ illuminatos divino illo lumine, sine quo, ut verè canitur, nihil est in homine. Quod ut menti tuæ luceat; cura, ut illud lumen semitarum nostrarum, quod est verbum Dei, purum ac integrum tradatur, audiatur, atq; in regno tuo exerceatur. Quod sanè fieri nequit, nisi hoc istud verbum eximeris è tetro quodam atq; foedo rerum abusu: in lucemq; è tenebris ac in conspectum regni tui produceris, operâ eorum fidelium homi-

Salomonis
sapiencia.

Sacerdotia
perditis ne-
ganda.

Incōmoda
Ecclesiaz
unde.

num, qui possint etiam alios docere: qui cū lucernæ quædam istius verbi Dei sint, cavebis diligenter, ne cui nebuloni rudi, ac plane nepoti, mandes sacerdotia, quæ tātò ampliora erunt quantò major in deligendis ad ea sacerdotibus cura abs te adhibebitur. Nemini apud te in his adipiscendis suffragetur genus: nemini preces: nulli pecunia: noli pati ut Episcopatus ipse, sit apud te adulationis præmiū, & præbēda assentationis merces: noli audire illas nefarias orantiū pro aliquo preces: Hic tantū Majestati Tuæ servivit, tantum sudavit, tantū expendit, deniq; tantum dat, tantum promittit. An tu putas qui hac via ad Ecclesiam Dei obrepunt, posse illos in Ecclesia aliquid boni efficere? Cæci isti sunt, mihi crede, ac crucis Christi inimici, furoreq; ac amentiâ in Ecclesia Dei feruntur præcipites: ex his hypocrisis nata est, præstigiæ item verbi Dei ac fallaciæ: ab his opprimitur Evangelium, ac Christus ipse ex multorum cordibus tollitur. Nec mirum: non enim zelo charitatis fraternæ, non pietatis propagandæ studio impulsī, sacerdotes sunt hi facti; sed ut, aut lacunam rei familiaris expleant, aut fratres inopes juvent, aut ut domi-
nentur

nentur, aut omninò ut otiosi sint, nihilq; in
omni vita agant. Quare cùm isti quæstum pu-
tant esse pietatem, non tantùm non præferunt
lumen errantibus, doctrinam imperitis, spem
desperatis istis; sed illam extingvunt, delent,
ac radicitus omnem ex animis evellunt homi-
num: Fur enim Christo teste, odit lucem:
quòd vereatur, ne lumine verbi Dei illato,
furta illius coarguantur: idcirco isti ut lateant,
involvunt se in tegumento ovium ipsius simu-
lationis, personamq; sibi sumunt veteris san-
ctitatis, cùm tamen intrinsecùs, nequissimi
sunt omnes, lupiq; rapacissimi: qui hoc solùm
curant, ne plebs verbo Dei admonita, ipsos in
ovium veste lupos esse agnoscat, illosq; relin-
quat, quæstûq; huic pecori, quasi pabulû ac glan-
dê adimat. Quod ne fiat, conjuraverûnt isti mihi
crede, verbû Dei, atq; in illius veros & legiti-
mos professores: qui, ne in Ecclesia ulli sint,
vides quàm illorum jam exarserit furor. Qui,
ne tantum possint, quantum velle videantur;
suscipies tu causam pro tua rata parte ipsius
Ecclesiæ: ad exemplumq; Ezechiæ Regis con-
fringes hunc istum æneum serpentem, hoc est,
quæstuosam quorundam religionem: per pro-
vincias

Abusus

Ezechiæ
zelus.

Veri sacer-
dotes.

vincias etiam Episcopos institues, non eblan-
dito, neq; e mentito, sed legitimo atq; pio suf-
fragio, quibus adiunges eadem censurâ Cano-
nicos, non hos togatos, aut palliatos aulicos,
sed illos, quos cognoveris omnium iudicio
esse probatos. Quod si feceris, liberabis Re-
gnum tuum, religionum novarum metu:
nullas hæreses metues, ac nullã ipsius religi-
onis convulsionem pertimesces; nihil enim
est sanctius vero Sacerdote, nihil etiam ad imi-
tandum vulgo propositum magis; quales cum
nacta fuerit plebs, ad illorum præscriptum
vivet, pacemq; ac tranquillitatem tuebitur.
Tales ergo ut sacerdotes regnum tuum habeat;
maxima parte in te est situm, quos tu ipse in
summa veneratione habebis. Inprimis au-
tem Episcopos ipsos, quos Vicarios Christi,
& patres regni tui, ac clavigeros æternæ vitæ
existimare debes, tantæq; dignitatis atq; præ-
stantiæ; ut tua Regia dignitas, cum Episco-
porum maiestate, nulla ex parte sit conferen-
da: quod si est, uti certè est, summo studio
curabis, ne qua in re hunc istum sacerdotalem
ordinem offendas, nevé illum conturbes. Et
quoniam me tibi fidelem subditum esse semel

sum

sum professus, addam etiam illud, teq; liberi-
us, clementiâ confisus tuâ, hoc in loco admo-
nebo: nempe ut illam abominationem, quam
Regum pestis assentatio in Poloniam introdu-
xit, tollas quamprimùm de medio, quæ il-
la summa est, ac detestanda: cum Episco-
pus vestibus sacris indutus, ac illâ redimitus
infulâ, tum etiam sacrificans, ac Christum
Dominum ad aram repræsentans, tibi venera-
bundus procidit ad pedes cum thuribulo, cru-
ce, ac libro Evangelico, quomodo hanc tam
horribilem faciem huius tantæ venerationis
sustinere potes ô Rex? Pilatumne te ac He-
rodem impium vis existimari, illo horrendo
Christi Dei tui obsequio? cur autem tu vice
hâc conversâ, non eum honorem potius habes
Episcopis? præsertim cum subiectus illis sis, e-
umq; honorem Episcopo debeas; nonnulla
tua cum venia, tanquam subiectus præposito,
filius patri, homo autem Deo Christo & Do-
mino tuo, quem totum Episcopus sacrificans
exprimit illis vestibus, illis infulis, deniq; il-
la totius sacrificij actione. At non patitur,
inquies, Majestas mea, ut me ita submittam.
Multò minus illorum fert Auguste Rex, si ve-

Episcopi sa-
crifi cates.

Episc: assen-
tator.

Caroli V.
exemplum.

ritatem ad rationem revoces. At ferunt, in-
quies, hoc Episcopi. Ferunt Auguste, fateor,
& magno quidem cum suo & Ecclesiæ dede-
core ferunt; quia id quod sunt, se esse aut ne-
sciunt, aut non sentiunt: molesti etiã tibi qui-
dam illorum esse nolunt, ne quid fortè, aut
de spe, aut de ambitione apud te perdant. Jo-
annes quidam Lubrantius, cuius multa dicta
atq; facta in Polonia feruntur, quendam Epi-
scopum palàm reprehendisse dicitur, cùm is
Episcoporum primus in Polonia, hoc isto
novo more ad pedes patri tuo prociderit cum
thuribulo sacrificans. Hic tum Lubrantius,
ut erat concitator, indignam ait, rem in Po-
loniam inducis Episcopo. Tibi quidem, in-
quit ille, ita credo videri, quòd Posnaniẽ. E-
piscopus jam sis. At ego ne diutius Præmissi-
sim, hãc istã novã viã hodie efficiam. Ita E-
piscopus ille, quã viã Præmissiã exivit, eadẽ
novum hoc venerationis dedecus in Poloni-
am introduxit. Cuius exemplum causa pec-
cãdi tibi nõ debet esse: maiusq; pondus apud te
habeat prisca illa veterum Pontificum autho-
ritas, quàm ista huius Episcopi nova. Jmita-
re hac in re Carolum Quintum, Cæsarem, di-
vinum

vinum hominem, qui in Pontificis Romani sacrificio minister summa veneratione sæpè fuit: porro tu in tuo regno idem es, quod Cæsar in suo imperio: Episcopus verò in Polonia, idem est, quod Pontifex Romæ. Quare si Pontifex ipse nunquam Cæsarem illo modo veneratur, nec Episcopus quoq; te Regem debet venerari; paria enim hæc sunt, unius & eiusdem ordinis; ut quantò Cæsar à Pontifice superetur, tantò quoq; tu ab Episcopo superâre: & quod Cæsar Romæ tribuit Pontifici, hoc idem tu in Polonia tribuere debes Antistiti: quod pontifex non debet Cæsari, nec tibi Antistes debet Regi. Quo sanè argumento, honestè ac piè, hanc idolomaniam repudiabis abs te: quotiesq; sacro interfueris, semper autem interesse debebis, toties te non Regem, sed privatum hominem, eumq; peccatorem adesse illi sacro existimare debes. Et aut parem cæteris qui aderunt, aut etiam multis, imò verò omnibus inferiorem, ut ille divinus honor ab Episcopo tibi homini peccatori non debeat tū exhiberi: sacro verò peracto, cùm ad tuum opus Regium redieris, tū sanè Rex esto: sume gladium, quem tibi De-

us dedit ad vindictam malorum, laudem autem bonorum. In Ecclesia verò nihil minus esto quàm Rex, Episcoporum quodammodo ibi regnum est; tu autem non sacrorum sed Reipub. ipsius Rex esto: quam Rempub. cum sapienter, justè pièq; domi administraveris, eam quoq; ut tutam foris præstes, curabis, des que operam, ne nos pœniteat infirmitati diffisos nostræ adiumenta fortitudinis tuæ quæsiisse. Cùm enim undiq; hostibus circumsepti essemus, ut ab his tuti simus, te custodem atq; ducem requisivimus; ut te agente & vigilante solo pro omnibus, salvi esse cum liberis, conjugibus, fortunisque nostris possemus. Quare, sis tu sapiens Rex, sis justus, etiam licet; tamen si te imbellem esse cognoverimus, nihil habentem nervorum ac virium; nihil tibi proderint apud nos cætera, quantumvis ea in te fuerint magna & præclara. Hæc enim ista, de qua loquor, fortitudo propriè virtus, quòd sola planè viros efficiat: quâ qui Reges carent, imbelles, atq; effæminati dicuntur, abiectiq;, & qui ex contumelia nomen traxerunt, Sardanapali vocitantur. Fuisse enim ferunt Sardanapalum Phrygem perditæ nequitiae

Regis imperium ubi.

Respub. fortis tuta reddenda.

Sardanapalus.

tia Regem: quem cum miles Assyrius quidam inter foeminas nentem deprehendisset, illum interemit; indignum ratus, Assyrios viros fortes subijci foeminae. Et merito quidem: nam qui regnare vult, opus illi est ante omnia animo magno atq; excelso, qui haec humana inferiora ducat esse dignitate sua Regia: qui inhonesta non solum haec summa, sed etiam ista minima magnopere fugiat, honesta contra appetat, ac illa etiam morte, si opus sit emat: dignitati seruiat: emolumenta publica curet: ac regnum vitam propriam charius habeat. Hoc animo convenit esse Reges: hoc qui carent, Sardanapalli sunt, hoc est, miseri atq; contempti Reges: qualis Miesco in Polonia olim fuisse memoratur. Qui cum a Patre Boleslao Chabri clarissimo ac fortissimo viro regnum Poloniae opulentissimum copiosissimumq; accepisset, illud Rixae uxoris libidine inertiaq; sua dissipavit. Qui ut contemptus in Polonia vixit, ita etiam infamis ob nequitiam obijt. Praetereo Ludovicos, taceo multos alios, qui praeter ipsum nomen Regium, nihil habebant Rege dignum: nec propter aliud, nisi quod & animo deficiebantur, & studio ad regnandum apto; quorum

Miesco
ignavus.

Exempla re-
gum bono-
rum.

casus & infamia te admoneat, ut ijs spretis, tibi adimitandum proponas Boleslaos illos veteres, Vladislaos item, atq; Casimiros Avos tuos, & inprimis Sigismundum patrem tuum, qui in Polonia optimi Reges ac fortissimi viri fuerunt, ad quorum exemplum adolescentiam tuam exerce. Et ut illâ ex otio in negotium regni tui transferas; laudem & gloriam tibi proponas: ad quam, infamia aliorum te exhortetur: vivas in labore: ibiq; assiduè versare, ubi metus adest aliquis, qui tibi somnum adimat, qui te excitet quotidie, tibiq; molestus semper sit; ut is tuo secum convictu, voluptatem venenum adolescentiæ tuæ abs te pellat, teq; doceat, quomodo oportet, & cū quibus oportet Regem vivere. Hoc eodem monitore atq; magistro, animus ipse tuus erigetur, in omnesque partes tanquam arcus intendetur, ut acrius sentiat, celerius occurrat, venientiaq; mala paratius excipiat. Hic idem te laudis cupidum, ac animosum spe bona imbuat, neq; de salute regni in periculis unquam desperare sinat; omnia enim in metu experiri videbis, ut nihil eorum quæ obsint, quævè tibi profint ignores. qua ex re nascetur tibi,
domi

domi fides, foris verò ſumma authoritas: putabunt enim tui hoſtes, rem ſibi eſſe cum viro ſtrenuo, perito, animoſo, atq; ſpe optima pleno, non cum ignavo, imperito, degenero atq; ſtolido. Quæ opinio non minus tibi apud omnes proderit, quàm profunt arma tormentaq; bellica, noli enim putare, hoſtem alia re ulla animoſum magis in pugna reddi, quàm opinione ſperatæ victoriæ, quæ tota ducitur ex adverſarij aut indignitate, aut infirmitate. Quis enim vigilans ſe non putat vincere poſſe dormientem? aut quis ſobrius ebrium? providus negligentem? deniq; paratus imparatū, ſe non putat opprimere? Inſtat enim audens virtus vitio, ibiq; illa exultat magis, ubi vitium plus videt valere. Quare ut in te omnia, quæ ad fortitudinis opinionem attinent non ſolùm excellant, ſed etiam alijs excellere videantur; confer jam te nunc, ad eas regni partes, quæ magis hoſtem metuunt. Inprimis autem in Ruſſiam ipſam abi, quæ multis hoſtibus, iſq; aſſiduis eſt expoſita: obi hanc provinciam, Auguſte: recognoſce illius munitiones: infirma illius confidera: præſidijs etiam firmis muni: fac nobis fidem, te cum

Regē

Virtus Regis hoſti formidabilis.

Russia.

Regem fore, qui Scythas, Valachos, atque Turcas poteris ab ea Provincia prohibere. Hoc ede specimen jam nunc Auguste Rex, nosq; non Vilnæ, neq; Cracoviæ, sed in Russia doce, quantum confidere de tua virtute debeamus. Sint illæ urbes receptacula sacerdotum & mercatorum, non virtutis neq; militiæ tuæ. Otius ergo hinc in Russiam confer te: viri fortes comitabuntur te: galeæ, non infames illæ mascharæ, te sequentur: deniquè milites ac Equites illi Poloni (non hystriones neq; mimi) tecum in Russia vivent: quorum fremitum cum ex Cameneco, aut Bratislavia, aut Kiovia, vicina exaudierit Scythia, Valachia item atq; Turcia, dicet perculsa metu: Hui: tam citò! Rex novus hîc certè adest: certè vigilat: ac tumultum machinatur nobis. Quodsi tu alias res ages, choreisq; puellarum Vilnæ, aut mascharis Cracoviæ occupatus fueris; & tuis risui, & hostibus contemptui eris: vastabunt, incendunt, prædas agent impunè: tum etiam, ut hominum genus est dicax, ac contumeliosum Scythæ, repetent sæpius illud insultando, Dietko, Korol ne serdit. Quod ne fiat, intermissis omnibus rebus in
 Russi-

Strenuus
 Rex hostē
 terret.

© pueri Rex
 iste excors
 & ignavus.

Russiam abi quamprimùm: idemq; facias, quod in nova villa boni patresfamilias faciūt; qui mox ut sunt nacti, obeunt villam, singula in ea inspiciunt, cum villico deliberant, hocq; & illud opus exercendum parant. Idem & tu facies, ut sepulto mox patre, comitijs etiam absolutis regnum obeas: periculosiores illius partes inspicias: centuriones recognoscas: exercitus lustres: præsidia colloques: totumq; opus belli diligenter pertractes. Quod si feceris, dici non potest, quàm amabilis tuis, quàm verò formidabilis hostibus, hoc isto modo fueris; Cyrus alter, atq; Agefilaus, ac ipse Alexander Macedo, omnibus tam domi quàm foris esse videbêre. Atqui ego prolixius, quàm institueram, hæc ad te ideo scribo, quod te in Lithvaniam rediturum mox comitijs absolutis, rumor est. Quod ne facias, te per dignitatem tuam Regiam, quæ tibi esse charissima debet, oro obtestorq;. Nam si tam citò ac vix salutatus Rex à nobis Vilnam redieris, pessimè (pace tua dicam) existimationi tuæ apud omnes consules: dicemus, euntemq; talibus vocibus persequemur: O Cyre noster, tamne citò hinc? cur vitas oculos? cur fugis

Exercitus
lustrandus.

Rufforum
quærela.

lucem? aut illud: Hoc est Regem esse? aut, hic si sciret, quid sit Rex, in Lithvaniam ne jam rediret. Quod ne accidat, acquiesce nunc precibus meis, & abiecto Vilnæ desiderio, mox te ostende in armis, Russisq; te ad videndum & pertractandum præbe. Hostes etiam tuos perterrefacias adventu subito in Russiam tuo; ita ut omnis illa lues Asiatica, sciat te vigilantem Regem nobis datum esse, ac regni huius fidum custodem. Verùm hæc nos frustra te monemus, ac præscribimus tibi omnia, nisi tu habueris domitas cupiditates tuas; quæ cùm invaluerint, omnem sensum humanitatis virtutisq; è nobis tollunt. Quemadmodum enim quidam morbo aliquo, & sensus stupore, suavitatem cibi non sentiunt; sic cupiditas libidinosa atq; præceps, stupidam adolescentiam reddit, injustam atq; mollem; occludit illi oculos, ne perniciem suam videat: aures etiam illi obturat, ne verba salutaria audiat: solius veneris contactum illi inculcat; ad cuius usum, cuncta visa, audita, odorata, ac gusta vertit: quâ ut liberius perfruatur, juvenilis ætas, pudorem illi antè omnia solvit, cum quo uirtus una perit, omnisq;

Libido Re-
gi fugiēda.

rerum

rerum honestarum cura, cuius rei illud triste quidem exemplum, sed ad cavendum apprimè Regibus utile à Pòéta describitur hiscè verbis:

*Non ceptæ assurgunt turres, non arma Juventus
Exercet, portusvè aut propugnacula bello
Tuta parant. pendent opera interrupta minæq̃
Murorum ingentes, equataque machina cœlo.*

Vides ut Dido illa infelix, novam cui condere Iupiter urbem dederat, libidine quasi peste correpta quadam, omnia negotia Reipub. intermiserit. Sic illi extorserat libido è manibus totum opus regni: torporem verò, atq̃ rerum neglectum ingesserat. Fugit enim laborem libido, corporiq̃ parcens, soli Veneri illud servat illibatum. Et cum totum hominem libido occupârit, ita illum miserum facit, ut illum alieno corpori, tanquam Prometheus Caucaaso affixum reddat, ut non amplius juris sit sui: facitq̃ ut in alieno corpore vivat, ab illo circumagatur, hucq̃, atq̃ illuc miserandum in modum circumferatur. Illam enim quam amat, ut idem bonus canit Pòéta.

Absens absentem auditq̃, videtq̃.

Ita omnis libidinosi animus miser est, ut

*Amantes
miseri.*

alienum semper intueatur corpus, negligat verò suum, seq̄ ipsum indignissimè profundat: nihil magni, nequè quod homine sit dignum, homo libidini additus, cogitat: non dignitatis illi cura est, non publicæ utilitatis: immerfusq̄ in hoc cœno, asper sibi ipsi est, inhumanus, sævusq̄, adeuntibus, qui alieno arbitrio vivens, ut svavius insaniat, adhibet convivium, potat, nudus saltat: & ut omnem faciem deponat honestatis, incedit mascharatus. At qui hæc sunt incunabula Neroniana Auguste Rex: ab his ille initijs profectus, ad evertendū imperiū Romanū accesserat. Cùm enim media in libidine ipsius arderet furor, vinūq̄ quasi oleum furori ille suppeditaret, quod flagitium ille non admisit? quo scelere Romā non confecit? quos homines non occidit? leges non evertit? quam pudicitiam, quam religionem ex urbe non eiecit? At illud monstrum conflatum erat ex libidine, quæ temulentiam peperit, hæc verò iracundiam, ita Nero cùm in humana forma quasi tres quasdam immanes belluas gestaret, nempe libidinem, temulentiam atq̄ furorem, quem illius hominis motum, quam agitationem, quos ad maleficium

cium impetus fuisse censes? Propone tibi animo: si quis in cutem humanam insueret hæc tria effera animalia simul, Aprum, Ursum, & Leonem, quæ species quæso illius cutis esset? quæ agitatio? næ tu malles talem cutim, cùm jactationem ipsius ac rugitum horribilem videres, cœlo potius quàm ex aliquo loco vicino aspicere. Cuiusmodi cùm Nero esset, Romanum quidem devoravit imperium, sed tamen postea ipse se ultus est: ipse enim se postea interemit, serasq; licet, debitas tamen poenas Reipub. persolvit. Hunc exitum habuit illius libido, quæ incitata violentiâ; ac furore incensa, post crudelem matris cædem, in tartara præceps abiit. Ergo huius exemplo tu cautius vives, memorq; sis, nullum Regem malum esse naturâ, sed consuetudine effici. Qui enim Rex se cupiditate primùm obstrinxit prava, deinde potat assiduè, postea autem fnrit, ut hodie ita & cras, certò certius scito, hunc Tyrannum fore nequissimum, Neronique simillimum. Proinde in hac tua juvenili ætate, præcepto Divi Pauli, fuge libidinem, ut hâc liberatus, facilius temperatè, mansuetèq; viuas: in eoq; plus ætate, virtus tua, Regiaq;

Nero qualis.

Remedium
libidinis u-
xor.

dignitas apud te possit. Quo autem alio cupiditatem libidinemq; ineuntis ætatis tuæ còérceas, quam eo, quod præcepit Apostolica vox: Vnusquisq; inquit, propter fornicationem habeat uxorem suam. Vxorem ergo ducas, quæ ferocem adolescentiam tuam, suaq; sponte in libidinem proclivem, in officio contineat. Vxor ergo ipsa sit modus atq; finis eius cupiditatis, quam natura tibi ad procreandum largita est: sine qua, uxore inquam, adolescentum vita, soluta, vaga, incerta, impudica, infamisq; est. Quare cum absq; uxore te continenter, sobriè, ac mansvetè vivere non posse cernas; summâ curâ hanc tibi confessi deliges, cû qua ætatè bene ac pudicè exigas. Et quoniam tu duas personas sustines; alteram privati hominis, alteram Regis; meminisse debes in ducenda uxore, te hæc duo spectare oportere. Primùm est ut tibi ducas uxorem, cum qua tu cubes; Secundùm est, ut habeas Reginam, cum qua nobis regnes. quòd si ex matrimonio tuo alterum horum defuerit; imperfectum illud erit, minimeq; probabile; noli enim putare, eandem esse rationem nubendi Regum ipsorum, quæ est privatorum homi-

Uxor Regia
qualis.

hominum: homo enim privatus ipse sibi ducit uxorem, in eoq̄ tam bonum quàm malum illius solius est qui duxit: nullius præterea alterius; sat tamen benè duxit, si honestam morigeramq̄ duxit. At Regum alia ratio est: neq̄ enim est curandum tantùm Regi, ut uxorem bene moratam morigeramq̄ ducat: sed ut ea quoq̄ commodo emolumentoq̄ sit regno, quæ regnum copijs ditet: nova societate juvet: pacem populis conciliet: ac dignitatem, auctoritatem, & majestatem regno adferat. quæ non tantum uxor, sed consors, non thori solum, sed etiam regni tui sit. Quam etiam ob rem, ut sociâ regni uxor Regis videatur esse atq̄ particeps, Regina vetusto more adinstar Regum ipsorum ungentur, coronantur, ac Regina Dei gratiâ appellantur, atq̄ ita salutantur, dotescq̄ ipsarum certis in possessionibus ipsius regni assignantur. Talem tu uxorem Ferdinandi Romanorum Regis filiam Auguste duxeras, quæ incredibiles felicitates huic regno videbatur attulisse: famam primò egregiam, morum atq̄ pudicitia: deinde totius ferè Europæ societatem, ac fœdus cum Carolo Cæsare, & Ferdinando Rege: pacem item
cum

Commoda
coniugij Re-
gij.

cum Germaniæ principibus: summam postremo benevolentiam multorum hominum. Quæ quoniam fato nobis adverso nuper extincta est; huic tu similem quæras quamprimum, quæ eadem bona tibi regnoque tuo afferat, quæ illa attulerat. In eoque sanè esto diligens. Si enim tu in despondenda tibi uxore rationem tui tantum habueris, non autem etiam nostri, quanta Rempub. mala sequentur. vide. Primò illa nobis erit invisa ingrataque. Deinde te ipsum odiosum exosumque nobis reddet. Dolebimus enim te rationes tuas privatas potiores duxisse commodis nostris publicis. Tum si quod bellum finitimum, aut si quæ vis externa nobis fuerit molesta; tuum matrimonium accusabimus: de te ipso queremur, ac dicemus: potuit hoc bellum non accidisse nobis: potuit pax inter nos & finitimos nostros constare, si Cæsaris filiam, aut Ferdinandi, aut illius, aut istius præpotentis Regis, Rex noster uxorem duxisset: nunc verò, cum is desertam ab amicis duxerit, soli sumus relictæ. In medio undique angustia sunt nobis: ab Aquilone Moschovia nos premit: ab Oriente Scythia atque Valachia: à Meridie Turca ex Vnga-

Vngaria: ab Occidente verò Germania eti-
am nobis est infesta, nusquam auxiliij restat
spes: undiq; nos metus ambit & formido,
actum est: perijmus unius adolescentis culpâ.
Tum etiam in aurem fidelem alter alteri illud
infusurrabimus: Quid? hoc ne nos feremus?
ut unius hominis causâ tantum regnum pere-
at? tot gentes atq; nationes perditum eant?
tamq; vetus atq; potens Respub. pereat unius
adolescentis libidine? Tales voces erunt in
ore nobis, & aliæ multæ consimiles, quas
nunc animus meminisse horret; difficile enim
est non dicere, cum doleas. Quod, ne acci-
dat, diligenter providebis: senatusq; tui judi-
cio, uxorem tibi deliges, & tuo cubili, &
hoc illustri regno dignam, in eoq; imitabere
avum tuum Casimirum, patrem tuum item
Sigismundum, qui ductis uxoribus, regnum
hoc stabilierunt. Duxerat enim Avus tuus u-
xorem, filiam Alberti Archiducis Austriae,
qui idem Rex Romanorum fuit: Pater autem
tuus matrem tuam clarissimam & nobilissimâ
fœminam, ex veteri Regum Neapolitanorum
familia, in matrimonio habuerat. Hos se-
quere potius, quàm Vladislai proavi tui factm

Exempla.

devium, qui magnâ invidiâ ac summa obtrectatione uxorem è suo regno Granowskam viduam duxerat; probam quidem illam & honestam, sed uxorem tamen privato alicui homini aptiorem quàm Regi: quæ tamen ipsa duobus annis non plus cum Rege vivens cum publica totius regni gratulatione, non unctâ, neq; coronâta, neq; Regina appellata, defuncta fuit. Tantum odium patrum nostrorum in illas nuptias fuit. In cuius defunctæ locum, Vladislaus proaviam tuam duxerat Zophiam Russiæ ducem. Sume tibi ad imitandum ex proavo tuo, quod honestum Regiumq; in illo fuit: quod verò inhonestum, ac turpe in eo videris; id fuge ipse, atq; repudies, & ne repetas vetera, proxima ista exempla patris & avi tui propone tibi: hos tu sequere: hos imitare: ad illorumq; exemplum duc uxorem Majestate tua dignam; quæ hisce perturbatissimis temporibus juvet regnum tuum novis societatibus atq; amicitijs: pace item ac fœderibus illud muniat: & in illo quietem, otium, ac tranquillitatem constituat, ut tu summa hominum benevolentia, honestissimè, ac sine ulla obtrectatione, in Polonia cum illa regnes;

utq;

utq; cum uxore socia tuæ adolescentiæ, ac con-
sorte thori tui, diu vivas, fausto feliciq; omi-
ne; ut nos ex tuo sacrosancto thoro habeamus
duces, principes, atq; Reges, indubitatosq;
regni tui hæredes. Talem uxorem cum nactus
fueris, tota Polonia venienti se illi obviam
effundet: adventum gratulabitur: occurremus
illi cum canticis & choris, læto pæane, no-
vam sponsam tuam, Reginam autem nostram
consalutantes; quàm introducemus in thala-
mum matris tuæ clarissimæ atq; castissimæ fœ-
minæ, veluti sanctam quandam atq; pudicam
Rebeccam in tabernaculum Saræ: ut tu cum
illa lætère Dijs hominibusq; approbantibus;
utq; ex ea videas filios certos filiorum tuorum,
& pacem super Israel. Hoc & facere, & nos
optare par est. His tu præceptis Auguste Rex
atq; admonitis, temeritatem adolescentiæ vin-
ces: & cum illi hæc ista fræna tēperantiæ con-
tinentiæq; injeceris; faciliore animū ad res ma-
gnas gerendas habebis, qui ibi minimè valet,
ubi libido totū occupat. Quæ si nusquā apud
te valuerit, facile nos docebis, ab excellenti
eximiaq; tua virtute, progressum ætatis expe-
ctari non oportere. Age ergo in regno viri

fortis opera : quodq; ætas negavit , id supplebit virtus tibi. Multorumq; exemplis tibi ad id persuade, qui ad modum adolescentes, tantas res gesserunt, ut suum imperium auxerint, nomen ornârint. Et ne infinita persequar : **V**nus Alexander Macedo tibi satis exempli ad res magnas sit, qui ab incunte ætate res maximas gerens, trigesimo tertio anno, mortem obiit : devinctis jam Græcis ; domitis Persis : ac totâ Asiâ subactâ. ex quo judicari potest virtutem Regum in rebus gerendis plus posse, quàm ætatem. Verùm ad id, in quo fuit Alexander, iisdem tu eas itineribus : fuit enim ille summâ temperantiâ libidinum adolescens, summâq; laborum tolerantia : atq; sub dio exercitationem sibi comparaverat : nunquam siccus cœnavit : nunquam nisi sudans accubuit : nunquam nisi sitiens à cœna surrexit : raro sub tecto, sæpè autem sub dio cubavit : lectulo libero, eoq; militari utebatur, ita ut ante Babiloniam captam, mulier quid esset, nesciret, ita ille, cum & nocturno & diurno tempore militans viveret, formidabilis hostibus, charus autem suis fuit. Nam cum in re militari hæc duo summa sint, obedientia & perse-

Alexandri
continentia.

perseverantia; non alio duci fidere milites illi magis; neque durare, quam Alexandro poterat: nec iniuria; videbant enim simul sudantem, algentem, ac laborantem Regem: commune gaudium illis fuit cum Rege, aliquo bono parto, communis vicissim dolor illo amisso. Tum verò si quid adversi accidebat; videbant primum adesse, ultimum verò abesse in periculo Alexandrum: vigilare: plus metuere: in metu prospicere: res difficiles consilio gerere, integritate tueri, virtute verò conficere; ut meritò milites & obedire, & in eo ipso spem habere maximam vellent. Jam verò quis hoc duce in bellis illis, quæ is gessit, acerrimus non perseverasset? si enim bellum æstate gerebatur, plus in sole arsit, si in hyeme, plus nive alfit quam postremi militum, in laboribus item militaribus, in vigilijs, in siti, ut in exercitu, sic in his quoque princeps Alexander fuit. Quod tum vel imprimis apparuit, cum per deserta Syriæ, aridaque loca, agmen duceret siti perditum. Et cum illi proficienti ultro quidam haustum aquæ frigida offerret; ille præ se militibus siti jam enectis illud obtulit, reclamante exercitu: Vivas verò,

inquunt, modo ipse Alexander: non deerit tibi hic exercitus: quòd si tu nobis peribis; exercitus hic unâ interibit. Tanta erat perseverantia militum illorum, ut fœdam mortem non recusarent, modò ab Alexandro vivo non discederent. At hæc tanta militum perseverantia, non aliò, ut vides fuit parta, quàm labore ducis; ut mirum jam non sit, Asiam ipsam huic tam excellenti virtuti succubuisse. Contrarijs enim rebus, Alexander aluit virtutem domi & victoriam quæsivit foris. Vicit enim Persas opulentos, inopiâ: Græcos luxuriosos, continentia: Indos desides, vigilantia: Caucasum denique ipsum, devicit, labore, atq; inedia. Sic ille obedientia, perseverantiaq; militum, cum imperium utroq; Oceano terminasset; non solum victor orbis terrarum fuit, sed etiam exemplum victoriosis Regibus est factus: quem ego tibi ideo descriptum propono, ut illius exemplo ætas te ab his quæ magna concupiveris, non deterreat: ex hoc enim Rege, disces regna atq; bella à Regibus, animi viribus magis quàm corporis administrari. Tu modò ad exemplum Alexandri, subduc corpus tuum libidini, illudq; ut jam dixi

Victoriæ
Alexandri
ratio.

dixi in Ruffiam transfer, ubi algeas, esurias,
ac fitias, ac ubi non videas formas venustas,
non audias cantilenas, non odores unguenta,
non gustes delicata, non tangas impudica; sed
ea quæ viri fortis & robusti Regis sunt, assi-
duè illic videas, tractes, ac in his sis. Jbi tu
milites hilares ac tui amantes facies: corpora
illorum exercebis, animos parabis onus belli
ferre, ac tibi obedire, tecumq; durare velle
consvet facies. Hostes etiam tui, cùm audie-
rint te hac ista continentia laude florere, absti-
nebunt à tuo, atq; item nostro: tuumq; nomē
plus quàm arma metuent: ut ita gloriosus Rex
in Polonia regnes, famâq; usque ad sydera no-
tus fias, tu modò sensum huius gloriæ jam nūc
fideliter degustes, ad eamq; hanc istâ viâ sa-
pientia, justitia, fortitudinis, atq; continen-
tia contendas, quam tibi hoc in scripto fide-
liter proposui. Noli quærere purpurâ aut bys-
so laudem apud homines, non inutilem potē-
tiam, non invidiosas opes, non cupiditatem
dominandi præcipitem & lubricam, antefe-
ras veræ, gravi, solidæq; gloriæ; quæ illa sit
summa apud te ac postrema, ut Poloni natum
te sibi atq; datum esse Regem gaudeant, utq;
te cha-

Quibus ra-
tionibus Rex
laudē quæ-
rat.

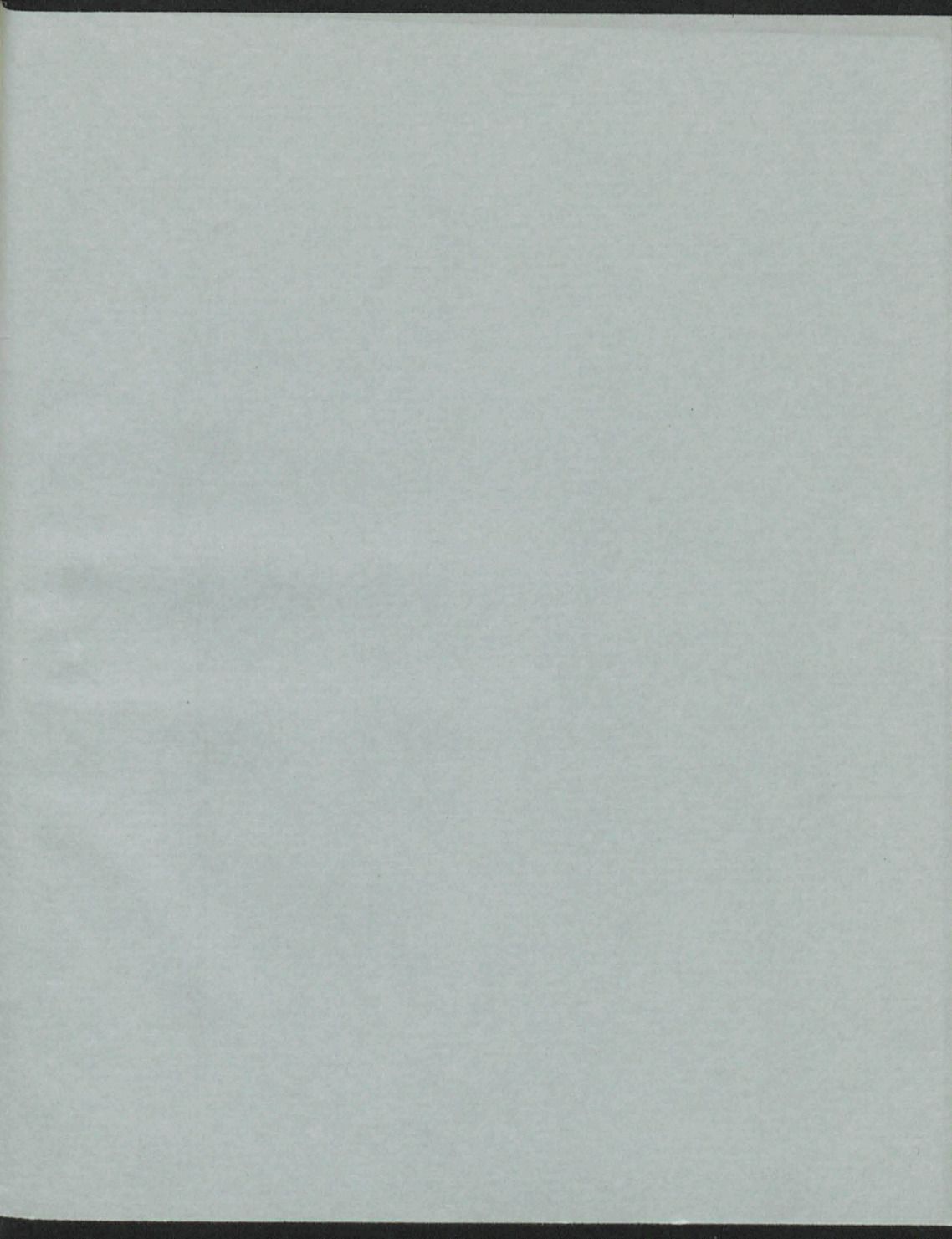
te charum habeant salutaremq; Reipub. esse arbitrentur. Cum hac gloria tu nihil comparandum putes: hanc omnibus opibus tuis præfer, vitâq; ipsa tueare: quam etiam ut consequaris, omnem vim ingenij, quæ summa est in te, in hac ista meditatione consumes.

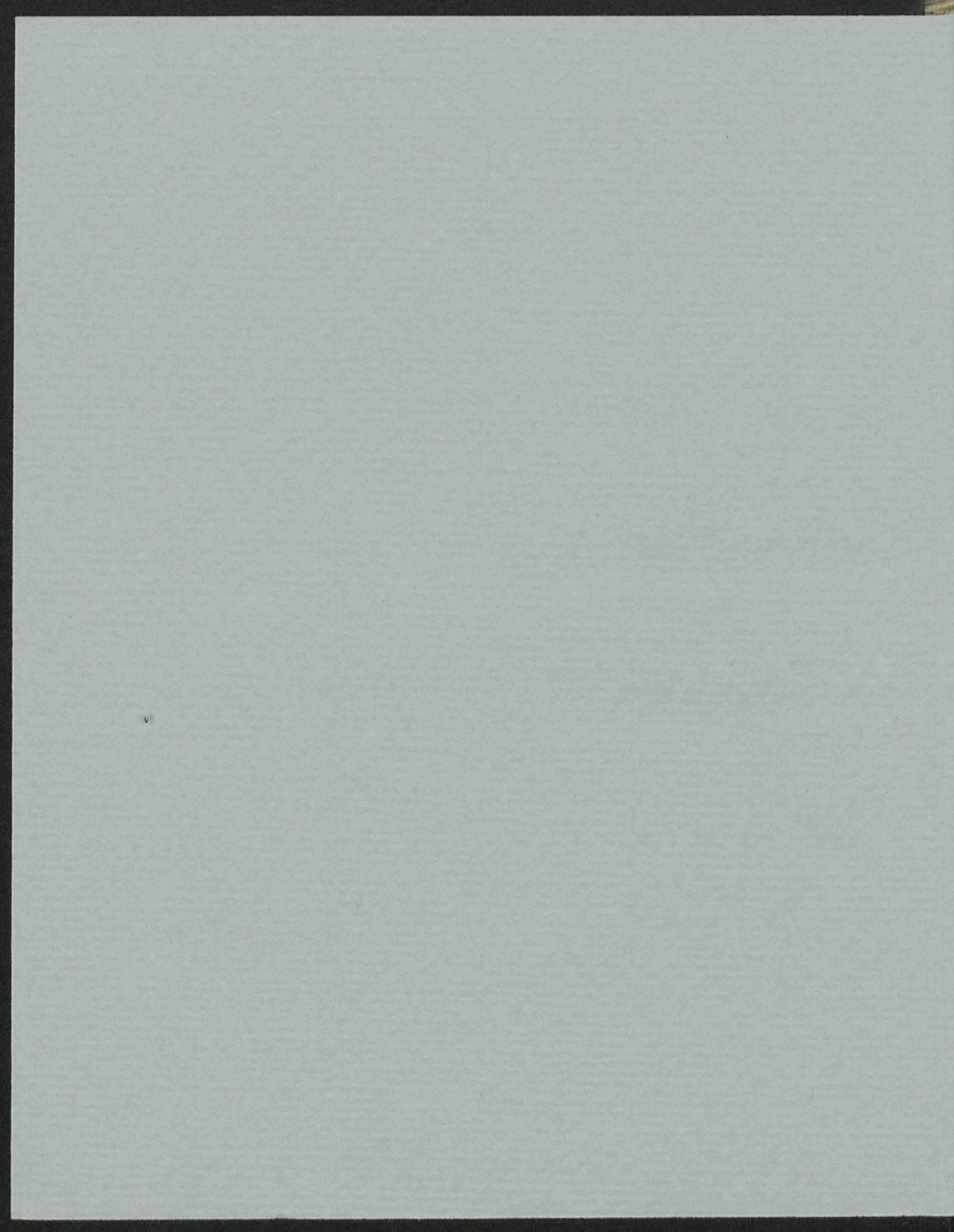
Conclusio
operis.

Scriptum etiam hoc meum benignissimè suscipies, illudq; leges: nec verò requiras ipsius scriptoris nomen, sat tibi sit fidelem subditum tibi tuum esse, qui hæc ad te miserit. Quòd si tu talibus scriptis lætabère, suppeditabit fortasse fides erga te nostra, si non majora, uberiora certè quidem quàm hæc sunt: quæ ad te deinceps mittemus: tu interea benè vale, felixq;
nobis regna.

F I N I S.

Konserwację przeprowadzi(a):

Józefina Opala

Wrocław, dnia

4 XII 1988

